

ODAMEES

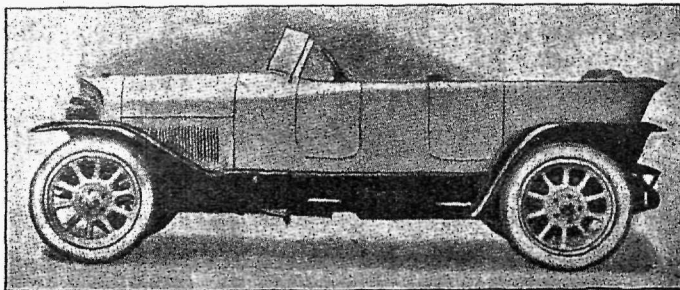
Nr. 8 (12) OKTOOBER 1923

II AASTAKÄIK

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik, mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab, on kehastatud nendes paremates itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL, TALLINNAS

S.-Tatari tän. 1

Kõnetr. 3-42 ja 3-72

„Odamees“ nr. 8 (12) sisu

Aino Kallas (1 pildiga)

Soome keskaja kirikud. Eerik Laid (6 pildiga)

J. W. Jannsen, väljamaa ja väljamaalased ning viimaste mõju tema ilmavaate pääle. A. Tamman Tartu 40 aastat tagasi. II seeria (4 pildiga)

Sensatsiooniline rahavõltsimine Tartus 1832 a. kohtuprotsessi aktide järele. A. Hasselblatt (1 pild.)

Tootsi lood / Äripäev. Oskar Luts (1 pildiga)

Jutt värvilistest tütardest ja nende rüütlitest (1 pildiga)

Päata ratsanik. Järg

Indiaani-romaanide kangelased tõelises elus (5 pildiga)

Kallis liha (2 pildiga)

Püha Venemaa (6 pildiga)

Meie lugejatele

Ülesanded

Kirjavastused

Toimetusele saadetud kirjandus

Pääle selle pildid: Punakaart 1905 a. — Tähtvere vaestemaja 1900 a. — Mässud Saksamaal. — Nälgiv Saksamaa. — Saksamaa ime. — Venemaa ime. — Ameerika ime jne.

Käesoleva nrga on kaasas foto J. & P. Parikaste reklaam-postkaart

Graafilise-kunsti asutus

(ja kirjastus)

H. Laakmann, Tartus

asut. 1837. a.

mis kõige moodsamate masinate ja aparatuuridega uuema aja saavutuste alal varustatud on, jaguneb järgmistesse

spetsiaal-osakondadesse:

Raamatutrükikoda

valmistab kõiki trükitöid, nagu raamatuid, vähemaid brošüüre, illustreeritud kuulutusi liht- ja värvitrukis.

Kivitrükikoda

valmistab etikette, plakaate, kunstiliselt valmistatud maitserikkaid ümbrikuid igasuguse sissepakkimise alal.

Tsinkograafia

valmistab võistlemata hädades kõiksuguseid klisheesid nii liht- kui ka kõige peenemaid autotüüpsid ühe- kui ka mitmevärvilise trüki jaoks.

Kõitekoda

valmistab hulgaviisi kooli-, raamatukogu-, kontori-, panga- ja ilukõitetöid, aadressi mappisid j. n. e.

Lineerimisosakond

valmistab kõiki lineerimistöid lihtsates koolikaustikutes või kõige peenemaitseisemates tabelites.

Et iga osakonda nüüd esimese klassi välismaa spetsialistid juhatavad, pakub firma tõesti laitmatuid ja kunstimaitselisi töid parajate hindadega.

Ei tohiks puududa üheski raamatukogus

„Odamehe“ väljaanded

Luuletuskogud

H. Adamson: Mulgimaa. H. 30.— ja 15.—
A. Alle: Üksinduse saartele. H. 100.—
A. Alle: Carmina barbata. H. 75.—
J. Semper: Jäljed liival. H. 50.—
J. Semper: Pierrot. H. 50.—
M. Under: Eelõitseng. H. 75.—
M. Under: Sinine puri. H. 75.—
H. Visnapuu: Amores. H. 50.—
H. Visnapuu: Jumalaga, Ene! H. 75.—
H. Visnapuu: Talihari. H. 100.—
R. Reimann: Vaikus. H. 30.—

Esseed ja artiklite kogud

J. Semper: Näokatted. H. 150.— ja 125.—
Fr. Tuglas: A. H. Tammsaare. H. 75.—
Fr. Tuglas: Arthur Valdes. H. 75.—
Fr. Tuglas: Hendrik Ibsen. H. 50.— ja 30.—
Fr. Tuglas: William Shakespeare. H. 75.— ja 60.—
Fr. Tuglas: Eesti uuem ilukirjandus. H. 75.— ja 60.—
J. Aavik: Muusikalised kirjad. H. 75.—
A. Kivikas: Maha lüüriline shokolaad. H. 20.—
P. Grünfeldt: Mälestused Juhan Liivist. H. 40.— ja 30.—

Romaanid, novellid, näidendid

A. Kivikas: Jüripäev. Romaan. H. 250.—
A. Kivikas: Sookaelad. Külajutud. H. 40.—
A. Kivikas: Ristimine tulega. Romaan. H. 200.—
A. Kivikas: Verimust. Sõjajutud. H. 150.— ja 100.—
A. Kivikas: Verine väits. Novell. H. 50.—
O. Luts: Harald tegutseb. Novell. H. 65.—
M. Metsanurk: Epp. Novell. H. 40.—
R. Roht: Kolm näokatet. Novellid. H. 50.—
K. Rumor: Tuled sügisöös. Novellid. H. 75.—
A. Tassa: Nõiasõrmus. Novellid. H. 75.—
Fr. Tuglas: Jumala saar. Novell. H. 75.—
Fr. Tuglas: Maailmalõpus. Novell. H. 100.—
A. Gailt: Klounid ja faunid. Vested. H. 180.— ja 120.—
G. Rappo: Uks lahti! Komöödia. H. 40.—
A. Matteus: Surev polonees. Draama. H. 30.—

Albumid, ajakirjad

Siuru II. H. 150.—
Siuru III. H. 150.—
Ilo I—XII. H. 735.—
Looming. H. 100.—
Odamees. Fr. Tuglas. H. 50.—
Odamees. A. Alle. H. 50.—
Odamees. Pildileht. 1—12 à 40.—

Käesolevaks õppeaastaks soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidelle I

Š. V. Mikkelsaar. Hind 60.—

Geomeetria algkoolidelle II

Š. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle III

Š. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle IV

Š. V. Mikkelsaar. I pool — 60.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. 45.—

Ülesannete kogu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“ juure. J. Koppel. Hind 200.—

Eesti keele grammatika I

Sõnade muutmine. Prof. J. Jõgever. Hind 60.—

Eesti keele grammatika II

Muutlõpud. Prof. J. Jõgever. H. 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks. Prof. J. Jõgever. Hind 75.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. I. Lugemik. E. Kikas. H 80.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. II. Grammatika E. Kikas. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. III. Sõnastik. E. Kikas. Hind 40.—

Little Lord Fauntleroy

Š. H. Burnett. Piltidega ja inglise-eesti sõnastikuga. Hind 145.—

Eesti uuem ilukirjandus

Šr. Tuglas. Hind 75.—, 60.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. A. Oras. Esteetika õpiraamat. Hind 160.—

Eksperimentaalne pedagoogika

Dr. W. A. Lay. Tõlk. A. Kaart. Ilmub käesoleval sügisel.

Bioloogia. M. Univer. Hind 75.—

Keelilised harjutused. Šr. Puusepp. H. 100.—

Laste sõber

J. Kuulberg. Raabits ja lugemik. Nelja-värviliste kviirüki piltidega. Hind 120.—

Vana Idamaa

M. Aul. Ajaloo krestomaafia.

Paeseina profiil Martsal

Põhja-Eesti paekalda geol. ülevaade. Dr. H. Bekker. Hind 15.—

Pühajärve ümbruse taimeühingud

Dr. H. Bekker. Hind 5.—

Järve taimed.

Piltidega. Dr. A. Audova. H. 30.—

Kogu eeskujulisi koolimajade põhikavandeid

A. Marfeldt. Trükit Berliinis. Hind 100.—

Pääladu Tartus — Promenaad 7-a, tel. 67, postkast 51. ■ Rakvere esitus — J. Sarapi rmkpl. Pikk t. 11

Koolidelle ja kooliõpetajaile hinnaalandus

„Odamehe“ tellimishind

on nüüdsest pääle

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 400 marka

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 320 „

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrt) — 220 marka

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A.I.S. paberil

Tartu ladu — Kүүtri tän. 5, kõnetraat 4-77

ODAMEES

Aino Kallas

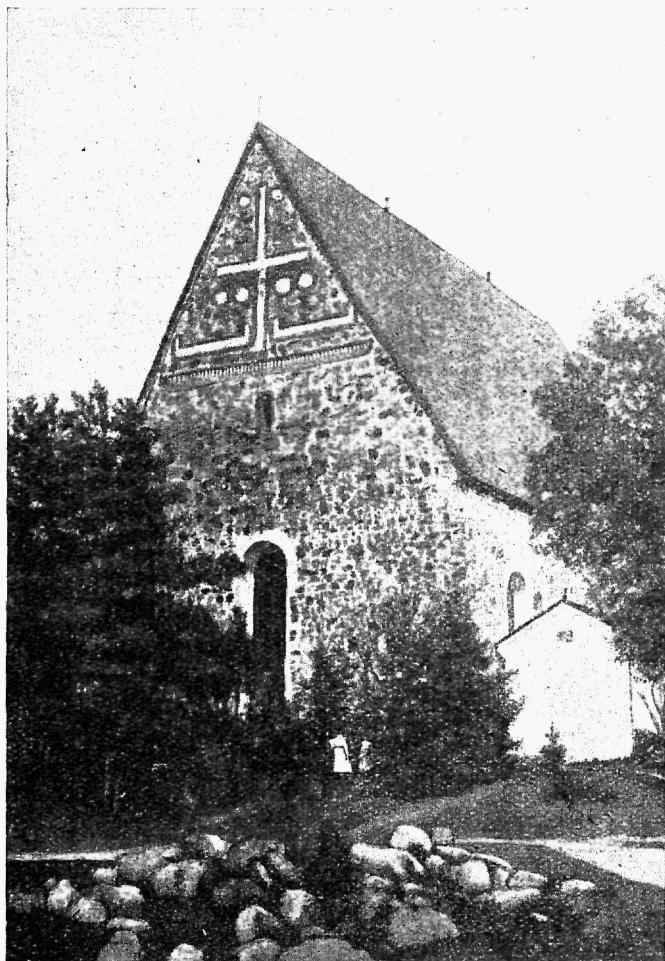
Lugupeetud Soome-Eesti kirjanik proua Aino Kallas esines hiljuti kirjanduslikul ringreisil kodumaa linnades. Varem esines ta Londonis ja Budapestis. Meie pildil on pr. A. Kallas inglise kuningakoja traditsioonilises audientsi ehtes. Teatavasti asub pr. A. Kallas Londonis, kus tema abikaas hra Dr. O. Kallas Eesti saadikuks

Soome keskaja kirikud

Lohja kirik 600-aastasena

„Odamehele“ kirjutand E. Laid

Nähtavasti on Jumal juba keskajal soomlasi rohkem armastand kui meid, kui on kinkind neile nii ilusaid kirikuid. Keset siniseid kuusemetsi, üle saarerikaste järvede paistab nende tornide terav katus kaugele ümbruskonda. Nende sihis kahjuks küll enam ei liugle selgel pühapäeva hommikul pikki, nobedaid ning uhkeid kirikupaate nagu vanasti. Nüüd põriseb inetuid mootoreid, täis uutvaimu inimesi, kelledel pole enam aega ja kes maksavad sõidu rahaga.

Lohja kirik

Need kirikud keset jõukaid külasid, igivanade pärnade all, tunduvad suurtena ja tugevatena kui soome talupoja iseloom. Meie silmis on nad, võib olla, tihti liig lihtsad, maakivist. Vanemad neist, pääle Ahvenamaal ja linnades asuvate, on tornita. Väikesed puutornid või kõrgemad kivitornid kelladele on ehitatud hiljem kiriku kõrvale.

Niisugused on väliselt soome vanad, keskaegsed kirikud, milledel oma ajalugu ja traditsioon, mida rahvas austab ja armastab nagu osa oma ajalugu, nagu oma esivanemate tööd ja omandust. Uued sarnanevad meie, külmadele, valgetele kirikutele, või on lihtsamad, puust tehtud.

Kuid mitte ainult vanust ja mälestusest läind päevist ei ole see, mis soome keskaja kirikud rahvale ja samuti võõrastele armsaks ja meeldivaks teeb, vaid nende omapärane sisemus.

Neis on alal hoidund mitmevärvilisi ning huvitavaid joonistusi keskajast, katoliku kirikust. Viimasel ajal on neid lubja korra alt, kuhu reformatsiooni päevil, või pärastpoole, maeti, vabastatud ja parandatud. Neil maalidel on pääle omapärasuse ja ilu veel suur kunstiline väärtus, mispärast ka meil on hakatud vanemates kirikutes neid otsima. Senni tuntakse neid meil veel kahjuks ainult mõnes (Muhu, Karja, Kaarma) kirikus, kuid neiski vähesemal määral ja vähem huvitavaid kui Soomes.

Keskaja kirikutest Soomes on üks suurimatest ja kaunimatest Lohja kihelkonna oma, mis asub Helsingist umb. 60 km. läänes, Lõuna-Soome rannikul.

10-ndal augustil s. a. peeti kiriku ja ühes sellega ka kihelkonna 600-aastast juubelipäeva, kuna kihelkonna nimi esineb kirjalikult esimest korda a. 1323. Kümnes august on Püha-Laurentuse päev, kellele kirik on pühendatud. Pidustused kestsid kolm päeva, mille kestes vana, kuid veel tugev kirik, imestusega suure rahvahulga pääle vaatas, mille sarnast tema omas pikas eas ei mäletand näinuvat ja mille hulgas ei puudund koguni suure, tema katuseharjalt kaugele paistva, järve ja metsarikka põhjaüügi juhtivad riiklikud ja kiriklikud jõud.

Need juhid olid küll täna vägevad ja tähtsad ning kõik vaatasid nende poole, kuulasid neid. Kuid juba ülehommie võivad nad olla põlatud ja süüdistatud, või vähemalt unustatud ja harilikud inimesed, nagu patused kunagi, kiriku sissekäigu kiviastmeil. Kirik aga ise on püsind alati, on seisnud suurte sõdade ja katkude ajad, on näind rahva tõusmise ja rõõmud ja see püsib tulevikus kauemini kui lühikese eaga inimpõlvend ning nende veel nõrgemad ideaalid ja juhid. Seda teadis kirik juubelipäeval ja seda tundis inimene ise tol päikesepaistelisel hommikul, kargel keskpäeval ja hämarikul õhtul.

Esimene pidustuste päev oli õieti juubelipäev, 10. august. Õhtul oli ehitud kirikus pidulik jumalateenistus. Opetajad käisid punastes, kullaga väljaõmmeldud talaarides, tähtsad ja sirged kui vahaküünlad. Rahvas istus palja päi, pruunid näod, valged juuksed, silmis silmapilgu pühalik tunne, vähe arglik, nagu kartus, et kõik möödub, ilma et midagi näeks.

Kirik aga, valge sajandeist küünaldest, sammasrikas ja kõrge, seinad, võlvid ja sambad kaetud mitmevärviliste maalidega, nagu kirju hommikumaade tempel, oli siiski täidetud tugevast, valgest põhjamaade rahust. Oli siiski mingi kargus ja lihtsus ka neis kirjuis maalides, oli võlvide vahel jumalakoja vaikus ja hämarus.

Sambalt vaatab imelikult tõsine, kuid lapsik püha või apostli nägu, piiratud kullatud rattast, käes mingi igale neist iseloomulik märk, seljas punased, rohelised või sinised pikad rüüd, paljad jalad. Siin paistab piinatu, säääl õndsakssaand, säääl madonna, säääl tundmatud. Ühel pildil avaneb koleda söödikuna põrgu suu hukka-

mõistetule, inimesed saavad hukka veeuputuses, kannatavad kurjavaimude käes, õiged ja süütud saavad piinatud. Kuid õigetele avaneb siiski taevate, neid kaitseb neitsi Maarja.

Säl on Kristuse kannatamine ja ülestõusmine, sääl on Daaniel lõvikoopas. Terve piiblilugu ja piibel vaatavad võlvelt alla, pildid aitavad inimesil silmade ees pidada püha kujusid, nende tegusid ning vaevarikast elu, tuletavad meelde püha raamatu lehekülgi iga vaikselt pühapäevahommikul, kui kirikutulija kaugelt metsaküläst pääle pikka teed väsinult lihtsale puupingile istub ja silmad tahtmata ilusaile maalidele võlvel ja seinadel pöörab. Nende seas on pildistatud ka palju ilusaid legende.

Veel praegugi on neid maale huvitav ja näitlik vaadata, kuid iseäranis hästi täitsid nad oma ülesannet, kirjasõna rahvale selgitada ja südamele ligemale tuua keskajal, kui jutluse keelest, ladinakeelest, aru ei saadud ja üldse piibel veel võõras oli.

Pidulik jumalateenistus lõpeb. Lauldakse tugevalt ja südamest lõpplaul. Tuhatkond inimest panevad kokku palveks käed. On pikemaks ajaks vaikus kõrgete sammaste vahel. Siis algul ettevaatlikult ja tasa, pärast kaunis kuuldava kahinaga ja elavalt hakkab rahvas voolama kirikust.

Ainult mõnikümmend võõrast jääb pinkide ridade vahele, vaadates imestades ilusaid ja imelikke joonistusi. Jälgime üht neist, tõsise ilmega valgeverelist noormeest, mustas kuues, et saada enam ülevaadet ka üksikasjus neist maalest.

Eraldi pidustusiks ilmud maitserikkas raamatus, mis käsitab Lohja kirikut ja selle keskaegseid maale, ja millest on osalt võetud juuresolevate piltide seletused, näeb noormees, et kirik on soome keskaja kirikuist kolmas suuruse poolest umb. 36 m. pikk ja 18 m. kõrge. Maalid on valmistatud aastate 1510—22 vahel, sel ajal kui, Arvid Kurki oli maa piiskopiks, seega on nad palju hilisemad kui kirik ise. Joonistatud on nad vesivärviga tasasele lubipõhjale ja nõnda püsivalt, et nad veel praegu uueaegse ülelupjamise pääle vaatamata selgesti näha.

Noormees algab oma vaatamiskäiku madalast eeskojast kiriku küljel. Keskaegsete kirikute eeskojadel on õieti ka oma tähendus. Siia pidi jäetama kaasavõetud sõjariistad kirikusse minnes, samuti kõik ilmalikud ja segavad mõtted, rõõmud ning kartused. Seepärast on suurema osa keskaegsete kirikute eesko-

Pörgulaste pidu

dade maale nii Soomes kui Rootsis pooleti ilmaliku sisuga. Need on pildid tegelikust elust, kuhu segatud inimesi kiusavad ja pahale teele juhatavad kurjadvaimud, ebausk, patud teiste ja enese vastu jne. Siia oli tihti maalitud kõige kohutavamad ja koledamad lood piinadest, mis inimesi mõtlema ja kuritegusid kartma pidid panema.

Ka Lohja kiriku eeskojas on osa maale ilmaliku sisuga ja õige huvitavad seepärast, et nad käsitavad teataval määral soome aineid. Näiteks seinamaal, sissetulles pahemat kätt, mille allkirjaks (viimased on selguseks restaureerimisel a. 1886 ja 1889 paigutatud kõikide maalide alla): „Vagajutt emandast ja pörgulastest“. Selle paremas nurgas võib näha vähe kentsakas poosis valges rüüs emandat, kes lüpsab salaja võõrast lehma. Tal on seejuures abiks pörgulane, kes lehma sarvist kinni hoiab, et kell ei kõliseks. Kuid varastatud piimast ei ole palju kasu. Lehma tagumiste jalgade vahel paistab valge loom, kass, mille omale lõngast ja risust valmistand teine emand. See joo varastatud piima enesesse ja sülgab selle kodu emanda võiajasse, kes parajasti ühe teise pörgulase abiga on „kirnutamas“, võid tegemas. Mõlemate pörgulaste sabad on omavahel sõlmeks kokku põimitud. Maali aine on nähtavasti võetud ühest soome vanast rahvajutust.

Samal seinal vähe allpool on maal, mis kujutab hobuselaata, kus müüjad üksteist petavad, tagaõhutatud pörgulastest. Pildis on palju üleliigset loomulikust, mida ainult 400 aastat tagasi võis maalida kiriku eeskotta.

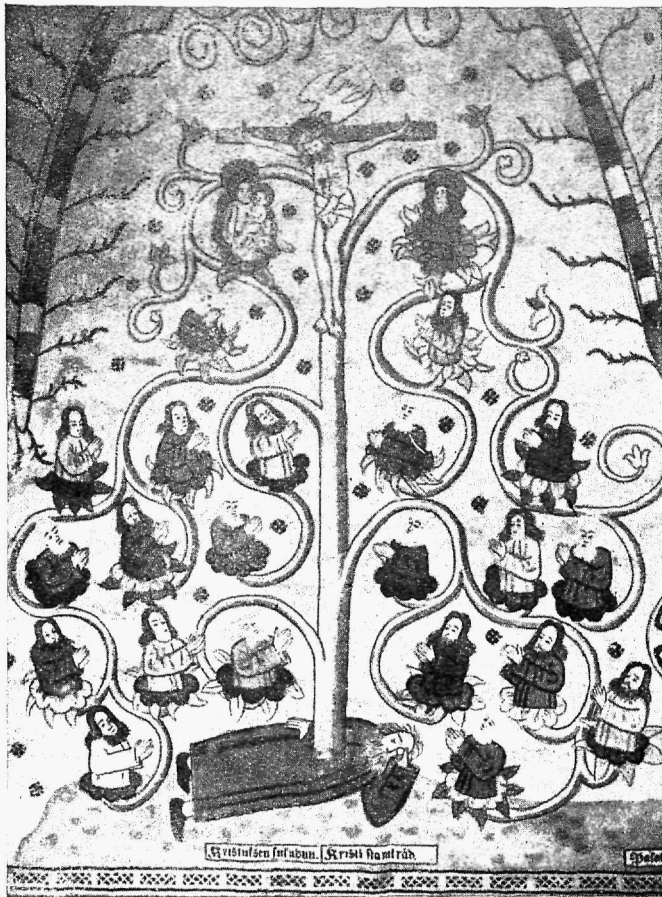
Teistel seinadel ja võlvidel samas eeskojas on maalid: Kaini ohver, Aabeli tapmine, Jumal ja Kain.

Pöörame eeskoja madalatest võlvidest tagasi kirikusse. Künäalde kustudes heidavad sambad pikki musti varje, kirjud joonistused paistavad vähe fantastilisemad ja tagasihoidlikumad.

Otse vastasseinal on maalitud suurelt inimese saamise algus (v. pilt lhk.215). Paradiisi aed on piiratud lattidest aiaga. Puude all magab kole suur Adam ja tema küljest tõuseb väike Eeva. Allpool kihlab neid, pikuti roheliste joontega valges rüüs Jumal. Edasi kõrval, saab Eeva maolt, kel naisterahva pää, kolmel jalal seisva keelatud puu vilja. See oli patulangemine. Otse võttis patt paradiisis võimust, mille ilusaks kujutuseks rebane, põigiti lind suus.

Vagajutt emandast ja pörgulasest

Kristuse sugupuu

Eelmisest pildist vähe kõrgemal on näha Jumal kahe ingli saatel pilverõngas.

Samal pildil veel vähe kõrgemal on neitsi Maarja, valges tähtedega kaetud ülikonnas — taevavõlvi jumalanna, — lahtiste juustega, kes oma laia mantliga katab 23-me ristis kätega seisvat naisterahvast.

Veel kõrgemal, kuid juba teisel võlvil, on näha Jeesus õpetamas templis. Paremalt kätt Jeesusest kumardajal on pikad sukad ja terava otsaga kingad, nagu neid kanti keskajal. Jeesus ise vaevast istub, ehk õigemini ripub, ühe kaunis laia, nähtavasti kivist, laua või kõnetooli küljes.

Veel samal pildil seisab eesplaanil sambal püha Andreas oma vildaka ristiga. Kaugemal, teisel sambal, põlvitab keegi, kes nähtavasti hoiab üleval tervet poolt võlvi.

Maalist, Jeesus õpetab templis, vähe pahemale on maal, mille allkirjaks: „Põrgulaste pidu“ millest siin eripilt. Kolm meest ja kolm põrgulast peavad pidu laua ääres, mille lina on joonistustega kaunistatud. Laual on leiba ja jooginõusid. Kaks põrgulast istuvad või lamavad põrandal ja sirutavad omi pikki kitsaid keeli joomanõudesse. Kolmas seisab kahe, üksteise ligidal istuva mehe vahel ja on omad käed neile ümber kaela pannud. Üks meestest puudutab käega põrgulase rippuvat rinda.

Mustas kuues noormees käib, silmad ülespoole pöördud, võlvide vahel edasi.

Pildil „Õndsate taevaminek“ näeme taeva välismüüri koosnevat kolmest kihist ja on ehitatud nagu telliskivist.

Ülemisel teel kõnnivad tantsusammul pühad, üks mees ja kolm naist, nende ees litnal mängib ingel. Kuna pühad on paljajalu ja alasti, on inglil kraega kuub seljas ja nähtavasti ka kingad jalas. Alumisel teel seisab püha Peetrus, taevariigi võtmed käes, temast mööduvad ka tantsusammul neli õndsast, kolm meest ja üks naine, keda ta praegu sisse lasknud. Peetrusel, kui pühamehel, on teistsugused juuksed, mitte mustad lokid nagu õndsatel ja koguni habe. Taevavõti on vähe kõver ja õige tugev.

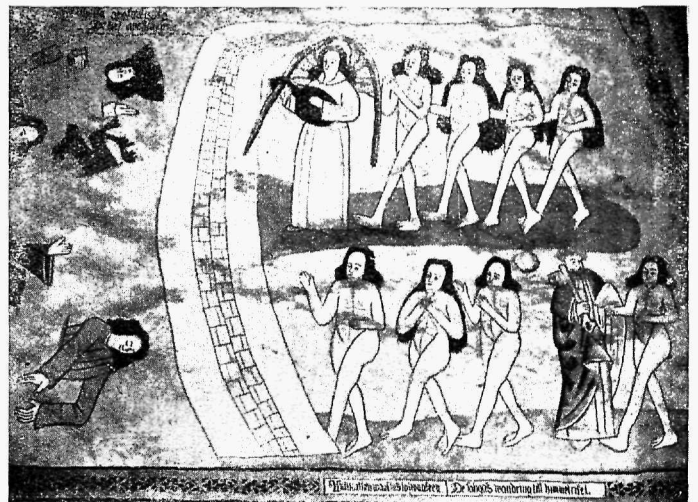
Eelmisest maalist pahemale, taevamüüri väljaspool, on kujutatud veeputus. Me näeme ainult osa sellest suurest maalist. Inimesed, keskaja riietes ja loomad ujuvad vees, upuvad ja saavad hukka. See, niisama ka eelmine maal, on tehnika poolest üks primitiivsematest kirikus. Veeputuses puudub igasugune perspektiiv. Inimesed ja loomad on poolest saadik vette vajund, ujuvad lapiti selle pääl, ülejäänud kehaosa täiesti kuival. Siin ja säääl paistavad veest ainult jalad ja käed, ehk õigemini ujuvad sarnased liikmed vabalt vee pääl.

Noormees on käind ümber kiriku, teda sundisid pikemaks ajaks peatama ja imetlema nii mitmedki huvitavad ja ilusad maalid, nagu viimne kohus, legend Kristoforist, püha Lauri martüür, muinasjutt üksiksarvikust jne., mida meie ruumpuudusel ei saa käsitada. Kuid enne väljaminekut tõmbab noormehe tähelepanu enesele veel üks huvitav maal, uksest paremat kätt seinal. Selle allkirjaks on „Kristuse sugupuu“. Et sugupuul on ühel poolel 11 ja teisel 12 oksa, tähendades kokku 23 suguharu, peaks maas lamav vana mees, kelle rinnast puu kasvab, olema Ass ja mitte esiisa Abraham.

Oksad lõpevad ilusate värvirikaste lillekroonidena, milledest esiisade rinnakujud, kokkupandud kätega, välja ulatavad. Ülemisel harul pahemal pool on neitsi Maarja Jeesuslapsel. Sugupuu ladvas olevalle ristile on Kristus naelutatud. Tuvike on laskund tema juurde. Maalis leidub värvirikust ja teatud meeolu.

Sarnased on Lohja ja Soome mõne teise keskaja kiriku maalid. Ehk küll tihti vähe naiivsed ja ühekülgsed, ei puudu neis siiski ilu, värvirikust ja fantaasiat. Kogumiljes annavad nad kirikule vana auväärilise ja ävhe salajase väljanägemise, mis mõjub palju teisiti, kui meie altaripildid lihtsates valgetes kirikutes.

„Kõik võib meilt ja meie rahvalt võtta,“ ütles üks pidukõnelejatest „vabaduse, au, suuruse, kuid üht,

Õndsate taevaminek

Lohja kiriku sisemus. Vaade sissekäigust altari poole

mida keegi võtta ei saa ja mis alati armsana meie seas püsima jääb, on meie minevik ja meie mineviku mälestused!“

Soome keskaja kirikutega on seotud nii palju rahva mälestusi, rohkem häid ja ülendavaid, vähem

kibedaid ja alandavaid, nad on üks osa Soome ajaloo- loost. Nende mälestuste armastus ja lugupidamine vanadest templitest jääb püsima rahva sekka alati, niikaua kui veel valgejuukseline tõsine soomlane kiriku ümber olevatel küngastel künnab ja külvab.

J. W. Jannsen, väljamaa ja väljamaalased

ning viimaste mõju tema ilmavaate pääle

Kõneldes ja kirjutades J. W. Jannsenist on nii sagedasti peatatud küsimuse juures: Kas olid Jannseni rahulik-leplikud poliitilised seisukohad selle tagajärjeks, et ta sakslastega — oma tõsisemaid mõtteid maha salgades — kokku oli leppind, või olid need tingitud muudest asjaoludest.

Sama küsimuse juures tuli juurdleda osa nende ridade kirjutajal, kokku võttes materjaale Jannseni eluloo ja tegevuse üle, mis lähemal ajal iseraamatuna ilmub.

Nimetan otsekohe, et minul Jannseni elu ja tegevuskäiku jälgides mitte võimalik ei olnud jagada nende seisukohta, kes tema müüdavusse sisse näivad uskuvat, sest et ma selle kohta mitte mingisuguseidki kindlaid tõendusid ei leidnud, pääle kuulujutuliste. Selle asemel aga näisid kõik Jannseni arenemis- ja töötamisolud mulle niisugustena, et nad täitsa loomulikult, ilma mingisuguse kokkulepliku surveta ja rahatasuta, temas kinnitada võisid just neid seisukohti, millele ta oma eluotsani truuks jäi.

Eriti aga paistis mulle, et kõige muu kõrval seejuures mitte väikest osa ei etendand väljamaa ja väljamaalased, niipalju kui Jannsen nendega oma eluajal kokku puutus.

J. W. Jannseni, kui võrdlemisi kehva haridusega ja vähenäind inimese austus väljamaa ja väljamaalaste vastu oli suur, eriti veel, kui tegemist oli nendega, keda tal põhjuseks oli Eesti sõpradeks lugeda.

Üks niisugustest mõjukatest väljamaalastest oli Jannsenile ungari keeleteadlane Hunfalvy, kes 1869. a. laulupeo ajal ta külaliseks oli ja hiljem selle koosviibimise kohta oma kodumaal muu seas järgmist kirjutas:

„Minult päriti õige palju Ungari olude üle ja ma sain aru, et niihästi Jannsenit kui ta tüdarta meie Franz Deäki isik ja ta iseolu iseäraliselt huvitas. Mina aga juhtisin kõnet ikka jälle eestlaste, nende püüete, lootuste ja tulevikulootuste pääle, mis mind väga huvitasid. Jannseni kindel arvamine on, et eestlased ainult sakslastega kokku leppides kosuda ja edeneda võivad. Ta soovib aga sakslastelt rohkemat liginemist, et see lõhe kaoks, mis tänini veel nende mõlemate selle maad kihtide vahel olemas on. Eestlane peab ka linnades mõjule saada võima; seltskonnas peab üheõiguslus valitsema. Mis pääle selle, jätab ta asjade arenemiskäigu hooleks. Ta on iga üleliigse ruttamise vastane ja ise järeleandlik neile eelarvamistele, mille juured endisel ajal tugevaks on saand ja mis mitte äkki ei või ära kuivada, mida aga vägivaldselt hävitada püüda halpust oleks; sest siis saaksid nad kas veel tugevamaks, või tungiksid ka teisele tervele maapinnale. Tema pääsiht käib selle pääle. et rahvast harida ja elavamaks, töökamaks teha.

Meie näeme, et Jannsen, keda Eesti haritluse päätooriistaks võiks pidada, on arukalt mõtlej, mõõdukas mees; tema tegevus võib nõndaviisi üksnes õnnistusrikas olla, sest ta ehitab ega hävita midagi.“

Kuidas võis see Eestile sõbralise ja sugulase rahva haritud tegelase, kõrgema haridusega eurooplase sulest kuulnud otsus Jannsenil pääle teisiti mõjuda, kui ainult kinnitades ta senist tööviisi ja seniseid tõekspidamisi, missuguseid Hunfalvy nii tõetruult jutustand.

1871. aastal teeb Jannsen 5-nädalase väljamaareisi, esialgu Riiga ja säält Tallinna kaudu Soome.

Ta on säält kord varemgi käind, nimelt 1841. a. suvel, 22-aastase Vändra kantrina, mil ta oli alles kõigile tundmata ja samuti ka ise vähe tähelepanev.

Nüüd läheb ta sinna ärkava Eesti juhtiva seltskonnategelasena ja juhtiva ajalehe toimetajana, kelle

kodus mitmed eestispeatand soome rahvuslased juba külas käind ja oma Eesti kohta käivates kirjeldustes teda säält tuttavaks teind.

Ta võetakse säält vastu kõigi poolt tähelepaneduna, suure austuse ja lugupidamisega. Igal pool on soome haritud seltskonna esitajad tal vastus, pidulik-sõbralikud koosviibimised nende seltsis (ühel austuspidusöögil Helsingis viibib ka Lönrot, „Kalevala“ kirjapanija) korduvad sagedasti. Nendega vahetatakse mõtteid ja kaalutakse seisukorda; ning kõigist neist mõtteavaldustest ja tähelepanekutest leiab ta ainult õigeks pidamisi oma vaadetele ja püüetele. Kodumaale tagasi jõudes avaldab ta pika, „E. Post.“ 12 numbrist läbi käiva reisikirjelduse ja annab säält neist kuuldukest ning tähelepanekutest aru. Tutvunemine reisikirjelduse mõne osaga on väga huvitav. Näiteks kirjutab Jannsen:

„Soomemaal ou sellepoolest nii mõnus lugu, et säält tõesti kaks keelt ja üks rahvas on... Säält ei ole ka soomekeel mitte enam nii popsi kirjas.“

Pisikesi nägelemisi soomlaste ja rootslaste vahel tulevat vahetevahel küll ka säält ette, kuid need õien-datavat kõik ilusasti oma vahel, ilma et nad rahu rikuksid ja vaenu külvaksid.

„Et aga keegi pääga läbi seina tungiks ja teisi sedasama sunniks järele tegema, ei ole ma Soomemaal mitte näind¹⁾. Kelle suust nad seda nõu kuulevad, seda peavad natukene vaimuhädiseks, raputades pääd ja pööravad kahetsedes selja.“

Hämeenlinnas on Jannseni vastuvõtjaks ja saatjaks kohalik kirikuõpetaja, kellega koos viibides ta vaimuliku ja rahva vahekorraga tutvuneb ning häameelega leiab:

„Kõige lõbusam oli mul kuulda ja näha, et säält karjase ja karja vahel nii terve ja värvimata usaldus valitseb, karjane mõtleb nagu kari ja nõndasama ümberpöördukt, kari nagu karjane, kummalgi ei olnud vaheseina vahel, ehk küll karjaste seas veel rootslasi on. Miks ei võiks see igalpool mitte nõnda olla?“

Ning talupoegade ja mõisnikkude vahekorrast leiab ta pärast, ühes mõisas austuslõunasöögil viibides:

„Siin olen nüüd suure häameelega näind, et „Baron“ ja „Bauer“ väga hästi ühte lauda sünnivad, kui üks ilmaasjata tore ja teine harimata kare ei ole. Mõlemad soome peremehed olid, nagu ma südamest sooviksin, et kõik eesti peremehed juba oleksid, puhtad, haritud inimesed, kelle süda, keel ega käed enam kohmetand ei olnud, ilma et nemad muud oleksid tahtnud olla, kui mis nad olid, auväärt ja aupaklikud taluperemehed, ilma toreduse ja koera alanduseta. Aga austatud paruniherra poolt, kelle külalised meie kõik olime, ei paistnud ka muud, kui värvimata lahus ja naaberlik haritud osavõtmine välja, mis sundimata ja aupaklikku armastust äratav. Kõike seda vastastikku usaldust ja armastust oma silmaga pääält näha oli mul nii kosutav ja lõbus, et ma vagusi õhkasin: Rahu Jumal, lase niisugust rahuusaldust isamaa tõsiseks õnneks ka meie maal suur- ja väikepõllumeeste vahel tärgata ja kasvada! Kadugu ühelt poolt kõik kadedus ja umbusaldus ja elagu vabadsus ja õigus kõige meie isamaa ja rahva õnneks.“

Niisugused on muljed ja tähelepanekud, milledega J. W. Jannsen tagasi pöörab Soomest. Seni oli ta veel kahevahel, kas C. R. Jakobsoni „tormilist“ kaastööd oma lehes edasi sallida. Tema kristlik-rahuliku hingelaadiga nad küll kokku ei käind, kuid võib olla, et ta siis, kui väljamaalastega ja väljamaaga kokku puutumisel omandatud muljed, kuulduused ja tähelepanekud Jakobsoni võitluse-püüdeid oleksid õigustand, nendega ehk ka rohkem koduneda oleks suutnud. Nüüd aga sündis koguni vastupidi: ta leidis

1) Jannsen sihhib siin C. R. Jakobsoni pihta, kes siis ta lehe kaastöölaine olnud.

sääl toetust ja julgustust pääasjalikult ainult oma püüetele.

Ta kuulis sääl, eestlaste haritud vennasrahva juures, oma vaadete ja tööviisi tõekstunnistamist, nägi ise rahu ja sõbralikkust kahe isekeelse rahva vahel, mille kättesaamiseks suuremat võitlust tarvis ei ole olnud, miks ei võiks see siis ka kodumaal kõik niisamuti kättesaadav olla.

Et Soomes kunagi orjusaega jne. ei ole olnud ja sellepärast vaja ei olnud ka võitlust sellest-olenevate kopitand vahekordade ning eesõiguste murdmiseks ja hävitamiseks, seda ei osand Jannsen, Soomet oma kodumaaga võrreldes kahjuks märgata ning sellest tarvilisi järeldusi teha. Selle asemel lootis ta ka siin ainult õpetamise, manitsemise ja rahva harimise teel kõike kätte saada, mis vaja, ilma vahekordade teravaks-ajamiseta.

Ning kohe Soomest tagasi jõudes avaldab ta oma tuttava lahtiütlemiskirja C. R. Jakobsonist:

„Kes ohakavedu ja meresügavuse mõõtmist kasuliku ja tarviliku arvab olevat, see tehku aeda omas vankris ja omas lootsikus, siis ei ole mul midagi sinu vastu; eks viimaks jää tõde ikka tõeks ja õigus õiguseks.“

Nii siis: Töötagu Jakobson, kuid mitte Jannseni „Eesti Postimehes“.

Otsustav näib veel olevat üks teine põhimõtteline lahkuminek Jannseni ja Jakobsoni vahel, milles Jannsen oma Soome reisil samuti kindlamaks muutus.

Oma kirjutustes avaldab Jannsen ikka ja alati kõikumata usku rahva hariduse imekstegeva jõu sisse. Ta usub ja loodab kindlasti, et mida rohkem eestlased hariduses edasi jõuavad, seda mööda ka kõik muud õigused ja paremused talle iseenesest järgnevad. Jakobson selle vastu aga mõistis ja nägi üsna õieti, et ka rahva hariduslik seisukord olenev on ühiselisest, majanduslikust ja õiguslikust ning sellepärast just nendest tuleb pääle hakata. Jakobson leidis, et eesti rahvas juba küllalt vaimliselt arenend on selleks, et suuremaid õigusi käsitada kui maa eesõigusliste poolt seda lubada tahetakse. Jannsen selle vastu aga kartis, et eestlased oma õigusi Jakobsoni poolt nõuetavas ulatuses veel tarvitada ei oska — madala hariduse pärast.

Soomes käies ja mõlemi rahva hariduslikku tasapinda võrreldes toonitab ta ühtepuhku meie mahajäämist:

„Soome rahvalik vaim¹⁾ on juba tugevam ja seisakam ja nemad ei jookse nii laste viisi kirjade hilpude järele, ehk küll

1) Mõeldud on selle sõnaga muidugi rahvuslik vaim.

Soomemaal kõik viisipärast riides käivad, niisama viisipärast ka tööd teevad.“ (E. P. 1871, 40.) „Ilma korstnateta ega klaasakendeta elumajasid, kui ka mõned küll väikesed olid ja kehvast tunnistasid, kusagil ei näind. Soomlased, ka nende saunlased, ei armasta mitte suitsust läkatada ega tahmas aleda, sest tuli ega vesi, tuhk ega kaseluuad ei pea raha maksma.“

Maal ühte pulma sattudes imestab Jannsen:

„Aga õllekanne ja viinapudeleid ei ole minu silmad näind, ei tea, kust nemad oma pulmarõõmu võtsid, aga rõõmsad nad ometi olid.“

Ja ülikooli raamatukogus soomekeelse kirjanduse rohkust ning soome kuulsamate õpetatud meeste kujusid kogu ruumidesse ülessäetuna nähes öhkab ta:

„Oh, et eesti kirjavara soome kirjarikkuse kõrvale võiks astuda, kui rõõmsad tahaksime olla!“

Veel palju teisi mahajäämismärke paneb Jannsen eestlasi soomlastega võrreldes tähele ja toob säält tagasi tulles juhtmõttena kaasa maakohtu härra L. sõnad, öeldud lauakõnes Jannseni külasviibimise puhul, „kust nõndasama kui juba siimaale mitu korda Soomemaal olin kuulnud, kõrge ja soe igatsemine välja helises, et meie kõik, niipalju kui sääl ja tääl iial võime, selle eest peame muretsema, kuidas me soome ja eesti rahvas vaimuharimises samm sammult edasi ja kõigi muude haritud rahvaste vääriliseks võiksid saada.“

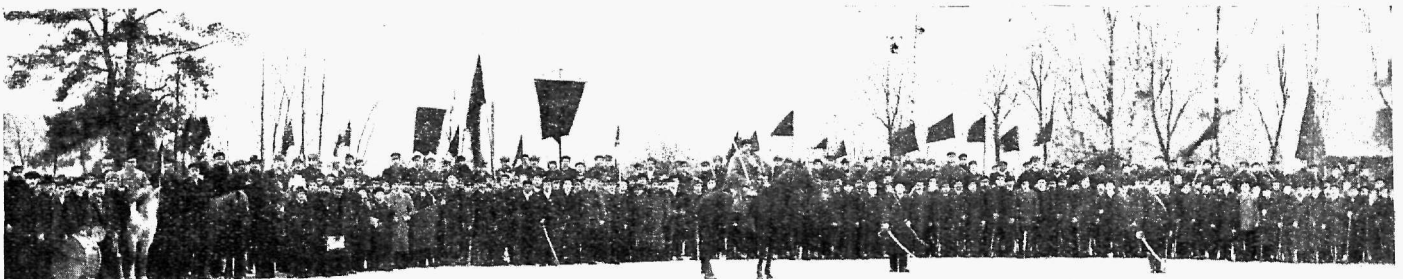
Neid ja kõiki teisi sellesarnaseid Jannseni kirjutusi lugedes on alati järgmine mulje Jannseni arusaamisest:

Ta leiab, et rahval olemasolevate õiguste piirides veel küllalt võimalusi on edasisaamiseks ja et enne, kui kõik need võimalused põhjani pole ära kasutatud, küllalt põhjust ei ole uusi õigusi nõuda. On aga rahvas kord juba kõik teind, mis olevate õiguste ja seisukorra juures üldse võimalik on teha, ja kui ka siis rahva õigusi veel laiendada ei taheta, siis, jah siis oleks vististi ka Jannsen valmis olnud neid kindlamalt ja valjemalt nõudma hakkama.

Omalt seisukohalt on Jannsen selles asjas täitsa järjekindel ja meie ei näe kusagil hüpet ega tagasi-tõmbamist, mis tõendada võiksid juttu sellest, et Jannsen ennast kunagi sakslastele oleks müünd. Võtame kas või need kirjutused, milledest Jannseni kaotus ja Jakobsoni võit eesti avalikus elus oma lõppliku arenishoo sai.

„Eesti Postimehe“ 1878. a. 15. nr. juhtkirjas „Kas linnast, kas maalt“ kirjutab Jannsen muu seas:

„Vanameel ja vabatmeel, sääl on suur vahe, ja lahkemat, puhtamat poliitika tuuleõhku oleks ka meie maal väga tarvis, kui ühed õhtupoolt kõiki uksi ja aknaid niisama suure hoolega ei püüa kinni toppida kui teised hommiku poolt püüavad lahti teha. Aga mida juba öeldud, looduse käiku vägisi kinni pidada on kardetav ja vististi kahjulik töö. Kes jõuab puude kasvamist kinni pidada? Ei keegi. Tehakse tammisi ette, kus tammisi tarvis

Ruhja punanekaart aastal 1905

Täielik väesalk lippudega, orkestriga ja „ohvitseridega“, kuid lagunes paari suurtükipaugu järele laiali. Karistussalkade tegevuse aegu sai sama pilt paljudele osalistele saatuselikuks; keda pildil ära tunti, neid karistati peksuga, väljasaatmisega ning surmaga.

ei ole, vaid vagusi voolamist juhatada, säält tõuseb vesi kõrgemaks ja saab seda mööda ikka suuremaks ja sogasemaks, kuni viimaks mõlemilt poolt üle hakkab voolama, põlde ja heinamaid pinnamullast puhtaks laastama, prügi ja liivaga katma, mis kellelegi kasu, vaid kõigile kahju toob. Mikspärast loodetakse, et niisugused looduse vastu tammid looduse raskust ja käiku vägisi tagasi võivad hoida? Kui kaua peab see kestma? Kui kaua peavad kustund pilved päikese valgust tervete silmade eest kinni katma? — Tõepoolest võivad inimesed palju, tõevastu — ei midagi. Kus loomulik eestkostmine ja juhatatus niisama kasulik kui tarvis oleks ja vastutungimise asemel väga hästi tänu võiks tulla, ja hää nõu ning juhatuse mõistlikkudest vastu võetud saada, sääl ei või vägisi rõhumine ja vana pruukide jalulhoidmine kaua hääd teha ega kasulik olla. Uuema aja igapäine elukäik ei kõlba ega lase ennast enam vana vormidesse valada. Miks ei võeta uuemaid vorme ehk tõugatakse muutmisi ja uuendusi tagasi, mis mõistlikult pruugitud nii tulused võiksid olla ja üldse kõigile kasuks tulla? Miks tõmmatakse ilmaasjata vibu põnevile, mille põnevusest mingisugust hääd ei kasva? — Aga mis sääl teha, kus parteid sedamööda otsust annavad, kuidas vana ehk vabatmeeliste hulk suurem on. Nõnda jäänd ka tēnasel maapäeval kõik jälle samaks, mis ennegi olnud, ja vabatmeeliste nõud ja ettepanekud on täiesti tähelepanemata jäänd ehk tagasi tõugatud. Ka hää küll, kui aga hääd peaks välja tulema, aga see'ep see on, mis meie ei julge loota. Ärgu pakutagu rahvale, mis rahvas veel ei pruugi, muidu saaksid tuletikud ja teravad riistad laste kätte, aga ärgu saagu rahvale ka keelatud, mis temale küll võib antud saada, ja seda ühel hoobil mõlemi poole kasuks, sest sapi kasvatamine ei ole kusagil veel hääd teind."

Nagu siit näha, on Jannsen selles juhtkirjas o m a l t kohalt üsna edumeelne ja teeb meie mõisniku-seisuse suurele enamusele kibedaid etteheiteidki. Kuid tõelikult ei ulata tema nõudmised siiski kaugemale, kui Baltimaa mõisnikkude tollaegse „vabameelse“ erakonna omad, kes meie maal sel ajal n. n. „kreiskorralduse“ ja „kreisimaapäevade“ pakkumisega, mis talupoegadele maaomavalitsuse asjus ainult ühe osa kaasrääkimise õigust oleks annud, hädalist uuenduse tarvet rahuldada püüdsid. Jannsen, oma hariliku arusaamise kohaselt, oli valmis iga pisikestki andi tänuga vastu võtma, lootes, et rahvas selle tarvitamisel uute ja suuremate uuenduste tarvitamiseks rohkem vilumust ning ettevalmistust saab.

Jakobson aga oli algusest pääl seesuguse tühise uuenduse vastu, nõudes palju enam. Nimelt küsib ta „Sakala“ 45. nr. is:

„On meie talupoja seisus juba nii kaugel, et oma kodumaa valitsusest osa võib võtta? — ja vastab selle pääl, teisi arvamisi ümber lükates, otsekoheselt:

„Meie arvame, et küllalt meie talupoja seisus juba nii kaugel on, et oma maa isevalitsusest¹⁾ osa võtta ja usume, et ta oma osavust ka täiesti üles saab näitama, kui temale kõik teed nii ära on säetud, et ilma takistusega sõita võib. Aga see'ep see asi on. Teed peavad osavasti tehtud ja säetud olema. Meile soovitatud nõndanimetatud „kreisipäevad“ ei ole midagi. Need on paljas nimi ilma asjata. Nendega ei oleks meie maa isevalitsus muud midagi kui üks lonkur mees, kes ennast kepi najal edasi aitab. Seesugust isevalitsust ei taha meie mingisugusel kombel vastu võtta, sest temast ei tule meie maa üldisele häädusel ega ka kodaniku- ja talupojaseisusele kasu. Mis meie tahame, on see, et kodaniku ja talupoja seisusele mõisniku seisusega ühesugune õigus isevalitsuses tuleks ja nendel maapäeva pääl igäühel omast kohast niisamasugune hääleõigus oleks, nagu mõisnikkudel. Nii kaua kui lugu nii ei ole, ei ole ka vabadust meie maal, käsikäes käimisest ei või juttu olla ja oma orjuse-olekust häbi tundes peame ohatas seda aega taga igatsema, kus meie orjapõlv, mis eneselle vastastiku ise pääl paneme, otsa oleks lõpnud.“

Vahe Jannseni ja Jakobsoni seisukohtade vahel on siin suur ja selge. Omast kohast, üksikuna vaadatud, on ju ka Jannseni oma edumeelne, kuid Jakobsoni seisukoha kõrvale, mis tolle aja kohta eneses enam midagi liialeminevat ei sisaldand, kahtlemata alalhoidlik. Rahva valik langes muidugi Jakobsoni poole. Päälegi andis Jannsen sõnadega „tuletikkude ja terariistade andmine laste kätte“, milles edu-meelsed rahvakihid, kes kaugelt enam arenend olid, kui Jannsen seda oskas märgata, „laste“ nimetusega ennast haavatud leidis olevat, vastastelle niisuguse sõjariista kätte, et ta ennast enam kuidagi viisi kaitsta ei suutnud, kui Kreutzwald, Jakobson j. t. nende kohta temalt karedasti seletust nõudsid.

Sest saadik, — olgugi et see alles esimene suurem avalik lahing, — on võitlus Jannseni ja Jakobsoni vahel ka juba otsustatud.

A. Tammann

1) See sõna tähendab siin muidugi „omavalitsust“.

„Odamehe“ kirjastusel ilmus:

EESTI KEELE GRAMMATIKA

O. LOORITS

XII + 176 + 4 lehek. Suures formaadis. Hind 250.—

„Üliõpilaslehes“ nr. 9. 7. XI. 1923 kirjutab J. Mg.:

„See oli esimene kord kohati vähem kohati enam õnnestund objektiivsusega tehtud katse esitada kõik kirja-keeles maksmapääsule pretendeerivad keelelised nähtused ebasümpaatlikke surnuksvaikimata. Autori oma hää kostab kord kategoorilisemalt, kord liigki tagasihoidlikult... Kuid tegelikult suuima tähtsusega on, et siin määratu hulk igapäevaseid keelevõidu saab oma teenitud paljastuse osaliseks ning õigustatud vormide leid on kergendatud praktiliselt kokküsätud tabelitega, millede abil igamees pisima jõukulutusega võib juhtida oma keeletarvituse õigele tee. Autor mõistab hukka keeleuuendusliikumise igavesti kärsitu ja püsimat „subjektiivse romantismi“ ja osutab kõiges soovi näha meie keelt ju ligemas tulevikus õnnestunult kristalliseerununa... „Hurjutatav on iga haritlane, kes kõneleb vigast keelt“ peaks meie lihase ja luusse tungima ja meid kihutama oma keeleoskuse põhjalikule revideerimisele. Seda tööd soodustab, huvi meie keelekultuuri-küsimuste vastu äratav ja neis iseseisvat seisukohta võtta meil aitab kõnesolev uus grammatika, sellep. olgu tasane tema tee iga kultuurilise eestilase, eriti veel meie akadeemiilise pere lauale.“

Tartu 40 aastat tagasi

Teine seeria

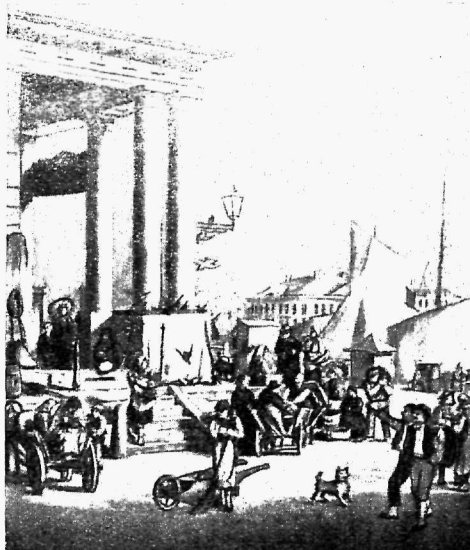
Siin toome jälle neli pilti R. von zur Mühleni joonistustist, mis kuuluvad 1883—85 aastatesse.

Esimesel pildil paistab kivi-sild lõunapoolt vaadates. Silmapaistvat muutust pole siin märgata. Uudiseks vast oleks siin ainult suurvürst Vladimir Aleksandrovitshi auks ehitatud sadamamajake, kui ta seltsis abikaasaga laeval Pihkvast Tartusse sõitis.

Edasi järgneb, keskmises reas pahemal, lõuna-õhtu nurk kauba-hoovist ja juba enne aastat 1885 asutatud „Hotell Bellevue’ga“.

Pildi tagafoonil paistab Treffneri gümnaasiumi maja. — Siin näeme mitmeid huvitavaid turunaisi nii linnast kui ka maalt. Eriti tabavad on, pildi esiplaanil paremal pool, mõlemad uulitsapoisid riie-telt ja seisakult, milline tüüp, õnneks, nüüd ikka enam ja enam välja suremas.

Järgmine pilt juhib meid „vana hää aja“ puuturule, kus lodjavenelased, kõike oma kauplemisosavust appi võttes, põletuspuid müüa pakuvad; praegustel

aastatel on see ümberpöördukt. — Puid ostjal daamil näeme tollaegist riidemoodi.

Alumine pilt selles leheküljel esitab meile vaate Emajõe pahempoolsest kaldast ülevalpool puusilda. Siin, paremal pool, paistab seeaegne Paalmanni, nüüdne Oebergi maja. Selleaja iseäraldustesse kuulub pildil nähtav väike ujuv supelusmaja. Varemalt olnud sarnaseid supelusmaju terve rida, muuseumi vastaskaldal niinimetatud „kooliõpetajate - supelusmaja“ gümnaasiumi õpetajate ja õpilaste tarvis.

„Odamehe“ üksik number maksab 40 marka, mille tõttu on „Odamees“ võrdlemisi kõige odavam eesti ajakiri

Sensatsiooniline rahavõltsimine Tartus

1832 a. kohtuprotsessi aktide järele

„Odamehele“ kirjutand A. Hasselblatt

(Lõpp)

Artikli esimese poole kokkuvõte: Tartu linnaarhiivis leidub sadandeid võltsitud ühe- ja kahe rublalisi seemisnaha rahamärke aastanumbri 1818 ja 1831 (neist ülesvõtted „Odamehes“ nr. 6 (10)), mis sarnanevad Tartu linna poolt väljalastutega. Bürgermeister Dr. Carl Wilhelm Helwig leidis jäljed rahavõltsijate paljastamisele. Kuriteos olid seotud kaks vürsti Kasimir ja Albin Gedroyc'id — mõlemad Tartu üliõpilased, Vilnast pärit, üliõpil. Aleksander v. Molleson — superintendendi poeg Keydanist, proua Helene v. Molleson — voorimees Ehrenbuschi lahutatud naine, sündind Mathiesen, Roosna-Allika möldri tütar ja Tio Glass Gedroycite, pärast Mollessonide teenija. — Poola revolutsioonist osavõtmise kahtlustamise pärast võeti vürstid vahi alla ja saadeti ulaanide polku Torshokki. Tio Glass asus pääle selle Mollessonide teenistusse ja tabati valerahade laotamisel. Energiiline ja ausameelne bürgermeister Helwig jätkab uurimist.

Bürgermeister Helwig tegi vogteikohtule ülesandeks, politseivalitsusest ära rippumata, kogu asja edasi ajada ja nõutas omale kindralkubernerilt parun v. Pahlenilt nõuetava ulatusliku toetuse kõigiks edasisteks sammudeks linnale nii tähtsas asjas. Neile ei saadud aga esialgu jälgile. Talitaja Tio seletas julgelt ja otsekoheselt, et tal ei olnud sellest aimugi, et ta herraste poolt temale antud linnamargad mitte ehtsad polnud. Siis asuti läbiotsimisele proua v. Mollesoni juures, kes, sellejärel kui ta mees Keydanyssse, oma kodukohta, oli sõitnud ja säääl koha saand, üksi Tartu oli jäänd. Kõigi naiselikkude koketerii-kunstidega ja targa ärakaalumisega mängis ilus naine „tagakiusatud ilmsüütust“; ta läks pahuraks, et talle niisugust inetut kuritegu süüks anti ja teda ta abitus praegu mehe äraolekul üksiseisvat naist tülitatakse; iga tartlane teadvat ju, kui väga linn võltsitud markadega üleujutatud on, ja kuidas võivat tal võimalik olla võltsitud ja õigete markade vahel vahet teha, kuna ometi harjund ärimehedki seda ei võivat. Läbiotsimise tagajärjeks olid ainult süüdistava leidusena mõned seemisnaha tükid; proua Helene väitas, ta olevat naha vehklemise kinnasteks oma mehele ostnud. — Noor naine jäeti esiti kinnivõtmata, kuna talle aga linnast lahkumine keelati. Proua v. Molleson ei pannud seda keeldu tähelegi, vaid sõitis Paidesse oma isa juurde.

Vahepääl suurenes süüdistusmaterjaali rohkus. Eriti väärtuslikke teateid ülekuulamisel andis Friederike Müller, kes 1829 teenis Mollesoni juures, kelle teated oma herraste kasuks ei olnud. Esimene ametlik paber linna aktis sellest protsessist on 20. maist 1832 ja sisaldab protokollil sel päeval ülekuulatud abielulahutatud voorimehe Ehrenbuschi, prantsuskeele kooliõpetaja Rochinet, kelle juures Mollesonid mõni aeg olid eland, siis Rochinet teenija Maye Mülleri ja tema tütre Friederike tunnistused. Ehrenbusch seletas, et tal lahutamise saadik oma naisega kokkupuutumist ega läbikäimist pole olnud. Ka teised tunnistajad ei teadnud midagi olulist ette tuua. Ainult Friederike tunnistused olid Mollesonile koormavad. Kolme aasta eest olevat tema, tunnistaja, teenind kuu aega toatüdrukuna ühe noore proua juures, kes ennast Ehrenbuschiks nimetand. Proua olevat suurt toredust taga ajand ja väga hästi eland: lõunaks olnud ikka kolm sööki, õhtuks samuti kolm sööki, kuna veini ja õlut olnud alati küllaselt. Sisseostudeks olevat ta proualt ikka 2-rublalisi linnamärke saand, mida sagedasti, kui võltsitud, vastu pole võetud. Tihti olevat proua Ehrenbuschil üliõpilane Molleson külalisena käind, tihti olevat proua toidud valmistand Mollesoni pidusöömituteks ja temaga, tunnistajaga, kohale saatnud. Tema,

tunnistaja, pole suutnud selles korralagedas majapidamises üle kuu välja kannatada.

Selle aja kestes oli politseinik Sommer kindlaks teind, et ka pärast vürstide Gedroyc'ite kadumise abielupaar Molleson endises külluses elas ja et pääle Mollesoni ärasõidu Keydanyssse proua Helene ikka priiskavat elu oli jatkand, olgugi et rahasaadetisi ta kellelki ei saand ega mingit sissetulekut ei teatud tal olevat.

Raekogu otsustas proua Mollesoni vastu karmimalt välja astuda. Raeherra Cossart'ille tehti ülesandeks politseiametniku ja raekohtu kantsleinik Treuer'i saatel Paide sõita, proua Mollesoni ja ta isa juures läbiotsimine toime panna ja proua Helene Tartusse tuua. Proua paberid ja kirjad, nende hulgas ka üks ta mehe kahtlane kiri, võeti kaasa, kuna proua Molleson ise aga 25. mail 1832 Tartusse vangi toodi. Nagu varemgi, salgas ta südilt oma süütumast saadusevastases tegutsemises.

Usk ta õiglusesse oli aga siiski kaunisti vankuv.

Selle vastu kõnelesid kantsleinik Treueri paljastused Paides, kus proua Molleson oli ostnud ammugi juba ühe Paide nahaparkali käest suuremal hulgal seemisnahku, mis täitsa sarnased rahamarkade omaga. Samuti tehti kindlaks, et proua seltsis oma teenija Tio'ga kõigilt Tartu nahaparkalilt oli seemisnahku üles ostnud. Mõlema süüaluse seletused nahkade ostmises ei läind ühte. Helene Molleson püüdis nahaostmist seletada oma mehe ülesandel; Tio Glass aga seletas, et ta nahka ostnud vürstid Gedroyc'itele, millega langeski nendele esimene kahtlustusvari.

Üks ülekuulamine järgnes teisele. Proua Molleson aga tõendas alatasa pisarsilmi enese süütumast kannatamisest, ta ülalpidamine pole jäänd ka ühele kõige vilunumale kohtunikule mõjutumaks, kes oletand siin lihtsat eksitust kaktlustamises, kuna teistele juristidele paistis selge olevat, et Helene Molleson kuidagi peab rahavõltsimisega seotud olema. Aga kuidaviisi? Kes valmistas valerahade templid? Kes oli pääsüüdlane ja kes ligemad kaaslasel selles kuriteos? Neil küsimustel lasus täieline pimedus. Proua Mollesoni põhjalikus ja mitmekülgse ülekuulamises ei leitud mingit lahendavat teed, mis mõistatust oleks aidand seletada.

Säääl tuli korraga ootamata pööre — üks neist saatuse või juhuse imedest, mis mõnikord saladuslikult üllatavalt ellu astub.

See oli 9. juunil 1832, mil üksikvangistuses peetav proua Molleson nõudis täiesti priitahtlikult enese kohtunikku ette viimist. Ta erines nüüd hoopis senisest südi väljaastumisega naisest ja ilmus kohtunikku ette kahvatuna, segase näoilmeaga.

Proua Molleson seletas, et mõte oma vanast isast, kes süütumalt tema kuriteo pärast peab vangiraudu kandma, ei andvat talle rahu. Ta tahtvat kõik üles tunnistada, lastagu ainult ta isa kohe vabaks (õigupärast elas ta isa endiselt Paides täies vabaduses).

Seepäale andis ta üksikasjalikult kogu sündmuse käigust umbes järgmise pildi (M. Stillmarki teadete järgi; linnaarhiivi aktidest on sellest õige lühidalt):

Vürst Kasimir, kel oli mehaaniku kalduvusi, tuli mõttele valmistada tsingist rahamarkade templid. Esimene katse õnnestas tal ootamatult hästi. Kui tema rikka lelle, piiskopp Gedroyc'i, rahalised toetused väiksemaks jäid ja poola mässulise liikumise laienemisel koguni lõppesid, ei suutnud Kasimir enam kiusatusele vastu seista valerahadelt abi otsida oma senise priiskava elu jätkamiseks ja poolakate-sõprade toetamiseks, muuseas ka Mollesoni, kelle silmis ta tahtnud hiilgada endiselt rikka aitajana. Tema enese ja ta venna kinnivõtmisel 1830. a. lõpul, olnud ta kaks omatehtud templit oma talitaja Tio kätte poetand käsuga, neid otsekohe Emajõkke visata. Seda käsku Tio ei täitnud, vaid, templite väärtust teades, annud need üliõp. Mollesonile, kes alles siis taipas, milliste rahadega teda sõber oli toetand. Ka Helene Molleson sai sellest loost teada ja surve mõjul seltsis Tioga viisid Mollesoni niikaugelle, et see vürst Kasimiri kuritegevust jätkas enese eluülalpidamiseks ja rahaahne Tio Glassi kallilt hinnatud vaikimise ostmiseks. Tartust ärasõidul võtnud Molleson mõlemad templid Keydanysse kaasa.

Nii oli pr. Mollesoni ülestunnistamise oluline sisu.

Lõpus hakand kaebealune segast juttu ajama ja seletand majesteetliku näoga, et ta ei olevat keegi muu kui keiserinna Katariina, kelle käskusid tuleb täpselt täita. — — — Siin võttis Kõrgem Käsi süüdistava naise saatuse oma hoolde: ta oli läind nõdrameelseks ega paranend enam oma mõttesegadusest.

Mõistusekaotanu seletused said oma usaldusvääruse alles päale talitaja Tio ülekuulamise, kes tõendas sedasama. Esmalt salgas Tio südilt kõike, aga silm silma vastu proua Mollesoniga tunnistas temagi oma süü, mis ei lasknud oletada kogunisti pr. Mollesoni nõdrameelsuse fantaasiat, vaid täielist tõde.

Juba enne seda üllatavat pööret oli Tartu raekogu palund kindralkuberneri kaasmõju, et Aleksander Molleson toodaks Keydanyst Tartusse ühes kõigi tema juures leiduvate rahadega ja protsessi puutuvate oluliste tõendustega. See palve täideti kohe ja Molleson anti raekohtu võimvalda. Temaga ühes toodi päale tühise rahasumma ka kõige olulisemad tõendused kogu protsessi käiguks, nimelt mõlemad templid vale rahade valmistamiseks, mis samuti Tartu magistraadile üle anti. Nagu Tiogi, ei raatsind Molleson neist hädaohtlikkudest tööriistadest lahkuda, mis talle nii hõlpsa sissetuleku võimaldas.

11. juunil 1832 tegi magistraat kindralkubernerile teadvaks Helene Mollesoni seletuse ja palus, et ka Torshokis ulaanipolgus teenivad mõlemad vürstid Gedroycid kohale toodaks. Kindralkuberner teatas kogu sündmusest Peterburisse ja juba 2. juulil võis ta vastata magistraadile „herra sõjaministri teate, et keisriherra kõigevõimsamalt hääks arvand vürste Gedroyceid jalamaid Tartu saata kahe feldjäägri valvel kõigi arreteerituile kuuluva asjade ja paberitega, mis süüdistusega kuidagi seotud, ja et keiserlik majesteet selle loo lõppotsuse enese hooleks jätab, milleks juba sellekohased korraldused tehtud“.

5. juulil jõuavad mõlemad vürstid Tartusse — Albin kell 7 õhtul, Kasimir 3 tundi hiljem, kumbki ühe feldjäägri saatel. Vürst Kasimir annab kohe „kahetsedes ja pisarsilmi“ otsekohese tõele vastava tunnistuse ja härdalt palub kohtunikke oma venda mitte milleski süüdistada. Küll olevat Albin rahavõltsimises teadja olnud, aga kui vend, ei olnud kohustatud seda kohtule üles andma, kuid tihti manitsend Albin teda seda kuritegevust lõpetama.

Albini ülekuulamine tõendas Kasimiri seletamist. Sügavasti põrutatud oli Kasimir proua Helene nõdrameelsuse teatest. Päälegi töötas ta kõik selleks teha, et oma rikkalt lellelt, piiskopilt, nõusoleku saada, kes rahavõltsimise läbi linnale tekkind kahju täielikult tasub, mida ta 20.000 bankorubla suuruses arvas olevat. 12. augustil 1832 ilmus tõesti Tartusse üks piiskopi saadik, kes soovi avaldas linnale tasuda kõik vürst Kasimiri läbi tekkind kahjud.

Et raekohtul õigust polnud aadelisoost isikute üle kohut mõista, anti see protsess üle ühele „segakohtule“ Tartu maakohtu juures, millest osa võttis üks sõjaväe, üks raekogu ja üks ülikooli esitaja. Linn andis kahjunõude 30.000 rbl. suuruses sisse, mida vähendati esmalt 25.606 ja viimati 23.046 rublani, siia hulka kuulus ka 2090 rbl., mis arvati „osa uute markade valmistamise kuluks“ (tõepoolest olnud linnal 50.000 rbl. uute rahamarkade valmistamisel 5.500 rbl. kulusid). Süüalused jäeti esialgu raekoja vangihoonesse. Mõlematele vürstidele lubati Volkmanni võõrastemajast süüa lasta tuua, mille esimene arve mõlema vahialuse 17 päevase „söögi ja kohvi“ eest olnud 39 bankorubla.

Raekohtu ja maakohtu vahel tekkind pikemate vaieluste järele kuulutas segakohus 31. augustil 1832 otsuse. Mõisteti: vürst Kasimir Gedroyc 10 aastaks ja Aleksander v. Molleson 4 aastaks kindlusevangi, Helene v. Molleson 2 kuuks kindlusesse, milline karistus aga pärast tema nõdrameelsuse paranemist pidi täide saadetama, Tio Glassile otsustati anda ihunuhtlust 10 paari vitsadega linna kaagil; päale selle pidid kõik süüdlased tasuma linnakassasse kahju 23.046 rubla; — vürst Albin mõisteti süüst ja karistusest vabaks. Otsuse motiveerimiseks pandi kõik kaebealused keisrile ette armuandmiseks, kui kogu kahjusumma linnakassale täieliselt tasutakse veel enne kohtuotsuse kinnitamist.

Piiskopp vürst Gedroyc maksis kogu selle summa kinni. Keisri armuheit aga ei jäänd ainult tulemata, vaid Tartus tehtud kohtuotsus kinnitati 27. veebruaril 1835 kõigekõrgemas riigikohtus ja kõvendatigi süüaluste karistust mitmes punktis, sest „keiserlik majesteet ei arvand hääks täielist armu kinkida“. Lõplik otsus oli: vürst Kasimir Gedroycilt ja mõisnikusoost Aleksander v. Mollesonilt nende aadeliseisus võtta,

Dr. C. W. Helwig
end. Tartu bürgermeister

Tähtvere vaestemaja
Tartu lähedal, aastal 1900

esimeselt ka ta vürstlik seisus ja junkrutiitel, ja anda mõlemad süüalused väeteenistusse, Helene v. Molleson asetada 6 kuuks vangimajja, Tio Glassile aga anda 2 korda kümne paari vitsadega ihunuhtlust kaagil ja saata Siberisse. Vürst Albin jäi süüst ja karistusest vabaks.

Peterburi lõppotsus kahe pääsüüdlase kohta on võrdlemisi kerge. Nähtavasti oli siin mõõduandev see asjaolu, et nii vürst Kasimir kui ka A. v. Molleson olid sattunud rohkem kergemeelsuses kui kuritahtlikus ahnuses sellele kõlvatumale teele. Nende kohta käivas Peterburi lõppotsuses leidub muu seas omaaja vaade, mis väeteenistust peab raskeks karistuseks, nii et „soldatieluga karistamisest“ täie õigusega võis kõnelda.

Venemaal kestis kaua sarnane vaade, kuni sõjavägi enam ei olnud kurjategijatele paranduskohaks ega nekrutiteenistus hirmsamaks õnnetuseks.

— Selle põneva elumängu tegelaste saatusest pole lähemaid teateid. Vürstid Gedroycitest on *Album academicum*'is, kui Tartu ülikooli üliõpilastest, üldine ja ebakindel märg: „Mõisaomanik Vilna kubermangust, endine sõjaväelane.“ Veidi rohkem on samas märgeteosas A. Mollesoni kohta: „Oli leitnandiks susdali jalarügemendis.“ See märg laseb oletada, et vürst Kasimir ja Molleson mitte ilma teenistuses ülendamise õigusega lihtsõduriks alandati, millest 1835 a. veebruaris antud ukaas midagi ei lausu, seega aukõrgenduse võimaldas. — Kõige rohkem andmeid on meil proua Mollesoni saatusest. Novembris 1832 saadetud ta vaimuhaigena „voorimees Plaggi'ga“ Riia lähedale Aleksanderhõhesse ravitsusele, kuhu ta 15. novembril vastu võetud. Vaimusegasena peetud seda iludustkurjategijat sääl 50 aastat, kuni augusti teisel poolel 1881 (ühe Riia lehe teatel) teda säält, 76 aastase raugana, surm vabastas.

See oleks kõik sellest suurest markadevõltsimise loost Tartus aastast 1830. Siin on ka muid rahavõltsimise juhtumusi ette tulnud, — nii saadi kätte Piirisaarel a. 1834 järelehtuid linnamarku¹⁾, aga ükski neist protsessidest pole olnud niivõrd sündmusrikas, kui ülemaltoodud oma ootamatute üllatustega. Tartu linna kodanikkudele sai selle keerulise protsessiga esimest korda teadvaks, kui suure ennatsalgava töö ja südidusega võidakse tegutseda linna kasuks, millele andus bürgermeister Carl Helwig, kes alles 1831 ametisse astund.

1) Tartu linnaarhiiv, A I, 1, 12-b, kapp XII.

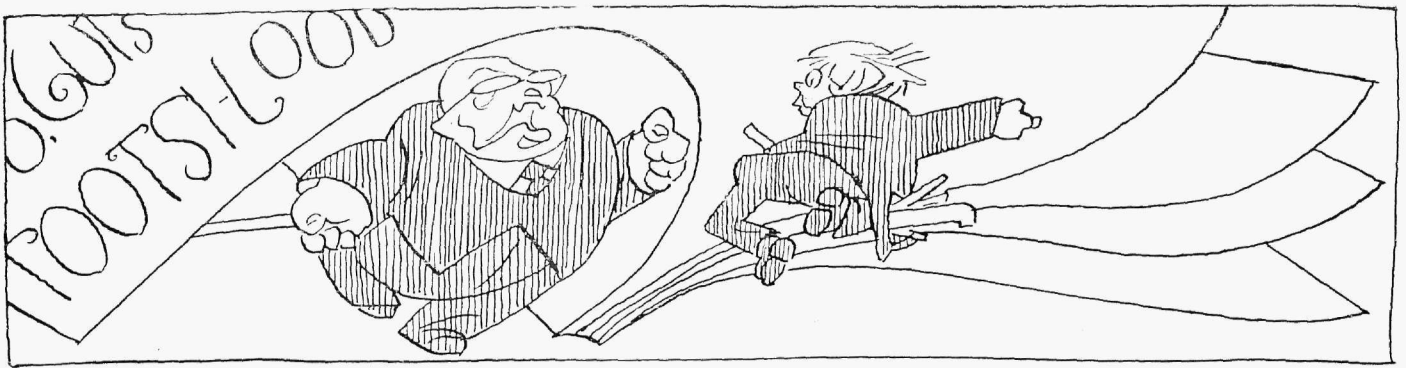
„Odamehe“ kirjastus ja raamatukauplus,
Tartus, Promenaad nr. 7-a,
Tel. 67.

„Odamehe“ tänavused raamatud:

- O. Loorits: *Eesti keele grammatika*. H. 250.—
E. Ü. S. „Veljesto“: *Mõtteid valmivast intelligentsist*. H. 250.—
E. Meumann: *Esteetika süsteem*. Tõlk. A. Oras. H. 160.—
H. Bekker ja A. Audova: *Andmed Pühajärve uurimisest I—II*.
Mitmevärv. kaartidega, piltidega ja tabelitega. H. 160.—
Ajaloos Arkhiiv III: *Revisjoni tulekul*. H. 75.—
J. Koppel: *Ülesannete kogumik met. mat. õpp. juure*. H. 200.—
A. Vaga: *Viru väerind vabadussõjas*. H. 160.—
A. Kivikas: *Ristimine tulega*. Romaan vabadussõjast. H. 200.—
J. London: *Kahe näoga mees*. Rahvaraamat nr. 8. H. 20.—
J. Kuulberg: *Laste söber*. Aabits ja lugemik. Neljavärv.
kivitrüki piltidega. H. 120.—
J. Tork: *Lugemise õpetamisest*. Õpetajaile ja lastevan. H. 30.—
F. V. Mikkelsaar: *Geomeetria algkoolidelle IV j.*
Fr. Puusepp: *Keelelised harjutused koolidelle ja iseõpp*. H. 100.—

„Odamehel“ ilmuvad:

- M. Aul: *Vana Idamaa*. Piltidega.
Lay: *Eksperimentaalne pedagoogika*. Tõlk. A. Koort.
A. M. Tallgren: *Saaremaa muinasjäänused*. Piltid. ja kaardiga.
A. M. Tallgren: *Euroopa muinasaeg*. Piltidega.
A. Kivikas: *Kimastu sepad*. Romaan.
J. Kärner: *Viihne patt*. Draama.
Õigekeelsuse seinatabelid XI—XXIV.

Äripäev

Millal ilmub „Tootsi pulma“ järg? on minult küsitud nii hästi suusõnal kui kirjalikult. „Ja kas üldse tuleb veel midagi Tootsist?“ on teised sinna juurde lisand. Ja veel kolmandad: „Millest jutustab see järg? Sügise-st? Talvest? Või mõlemast korraga?“ Et ma selle küsimuse kohta veel isegi selgusele polnud jõudnud, siis vastasin umbes nii, nagu see mees, kes küsimuse pääle: „Missugune jumalailmake on homme?“ kuulutas: „homme sajab kas vihmakest või lumekest, mu südame kallikesed; võib aga siiski olla, et ei saja seda ega teist, et on päris kena talveilmakene, nagu seisab Tõnissoni kalendris!“ Nüüd aga, kus olen mõnda aega hoidnud käte vahel oma pääd ja natuke mõtelnud, mis peaks õige pääle hakkama niisuguste isikutega, nagu seda on seni olnud Joosep Toots ja kõik see auväärt kompajjong, siis olen tasahiljukesi jõudnud järgmisele otsusele:

Punkt 1. „Sügist“ kirjutada on praegu liig vara, sest liig noored on veel kõik tegelased, kes sääl tahaksid esineda; teha neid aga vanemaks kui nad tõepoolest on — see käib üle minu võimupiiri. Ka oleks veider ette tõtata asjade käigule.

Punkt 2. Kirjutada „Sügist“ või „Talve“ ei tohiks ma milgi kombel hüpata üle hiiglasuurte sündmuste, mis nii raskelt surusid maid ja rahvaid; tihti aga, kui kavatsesin kirjeldada raskeid aegu, tärkas mus alati kahtlus: kas jõuan seda teha pääliskaudseltki? Kas on küllalt selge mu vaade lähemagi ümbruskonna pääle? Pääasi: kas leian küllalt õige tooni sellegi pisku edasiandmiseks, mis ehk oleks õige sisuliselt?

Nii siis, teie mu sõbrad, ja ka teie, mu pahased naabrid, lubage et võtan veel kord hoogu võimalikuks „Sügiseks-Talveks“, otsekui võttis hoogu Võrumaa mees enne heinategu; lubage, et kord püüan natuke jutustada meie tuttavate maa ja linna tegelaste äripäevast, sest muu seas on nad minu arust juba küllalt pillerkaaritand, pulmi pidand ja vaevlend nõndanimetatud armuvalus.

(Muidugi pole raske taibata, et see, mis ütlesin praegu, on kaunis läbipaistev mask minu jõuetusele — viia jutukäiku surnud punktilt. Aga midagi ometi pean ütleva.)

Midagi ometi pean ütleva... Kahtlemata on nii mõnigi Tootsi-lugude lugeja pääd raputand ning endalt ja, võib olla, ka teistelt küsind: „Kuidas võib inimene nii palju kõnelda — mitte millestki?“ — Neile võin vastuseks ainult õlgu kehitada ja ütelda: „Armsad sõbrad, ka mina ei tea, kuidas ta võib nii palju kõnelda, koguni kirjutada, mitte millestki. Vahel võtan appi usuteaduse ning püüan end vabandada kaunis kavalasti, ütlen, näiteks: „Kas te siis tõesti ei tea, et iga lind võib laulda ainult nii, nagu jumal talle on annud noka?“ jne. Vahel

lähnen välja samast sõnast, otsekui läheb välja kirikuõpetaja mõnest pühakirja salmist, noojah: „Kas te ei tea, armsad lugejad, kuidas kord üks Kukkk tahtis lennata kõrgemale kui lubasid tiivad ja võttis paar tooni kõrgemalt kui lubas häälekene, jaa, kas te ei mäleta, mis oli selle tagajärg? Või olete juba unustand, kuidas vanaherra Zuckerberg puudutas oma ligemist ölekõrrega, kohkus siis selle jõleda teo pärast, kummardas maani oma ligemise ees, kahvatas ja kogeles: „Ei, ei, ega s' ma seega ei tahtnud midagi paha ütelda, ma vaid natuke puudutasin Teid ölekõrrega — ärge sellepärast pahandage ega kätte tasuma hakake!“

Ka pole Teie, mu noor ja vana sõber, arvatavasti veel unustand, mis sündis ühe uksega ja kellegi lauliku jumala armust. Keegi laulik jumala armust ja enese verivaevast, keegi teadlane, ja keegi teadusejünger rõhusid üht ust. Teati kõnelda, uks olevat kinni üheksa tabaga, ka pidi teisel pool olema kuri koer. Pääle rusumist ja rähklemist, mis kestis aasta ja 12 kuud, leiti, et see uks oli lahti ja koera polnud kuski... s. o. koer oli sääl kunagi olnud, aga juba ammu kuhugi teise ukse taha läind. Kuid rusujad olid rahul sellegagi, mis koer sinna oli jätnud, sest nad olid ikka leppind piskuga, lootes kord saada üle palju.

Nii umbes lähnen vahel välja sellest sõnast, mis „sai tsiteerit ülal.“

Pääle selle pean tähendama, et järgnevate kapiitlite toon saab natuke teisem, kui oli eelmistel: mul tihti on tung jutustava käigust kõrvale kalduda ja ajada lugejatega paar sõna omavahelist juttu, nii... ühest kui teisest, mis just parajasti meelde tuleb. Küll võidakse see pääle tähendada, et niisugune võte pole kirjanduslikult küllalt eht, aga ma alles praegu ütlesin, et iga lind jne.

Kardan, et nende päätükkidega Paunvere elustolust jään võõramaks oma noortele lugejatele, et neil on raske üle saada mõnest igavast kohast, kuid sinna pole midagi parata; asjalugu on nimelt niisugune, et ma lähnen vanemaks iga jumala päevaga ja õõga ja mul on tundmus, nagu oleks mul õigus täiskasvanutega mõnes asjas kaasa lõuata.

Nii palju võiksin oma noortele sõpradele siiski soovitada, et nad jätaksid vahele need igavad kohad ja loeksid säält edasi, kus jutt jälle kaldub Paunvere meeste poole.

Nii siis läheb see jutt järgmises „Odamehe“ numbris lahti — nii hääst-kurjast kui ta läheb. Muidugi ei pea keegi arvama, et selleski juhtub midagi iseäralikku — ei sündind ju ka eelmistes annetes midagi pörutavat.

O. Luts

Jutt värvilistest tütardest ja nende rüütlistest

Bianca Nani

(Keskaja dokument, alahoidund ühe itaalia nunne tähisena, mis omal ajal suurt kõmu tekitas, iseäranis akadeemilises peres.)

See sündis päeval, mil kuu 13-dat käib ja misuke arv on vähe õnnetoov. Äravalitud rahvaist ja ülestõusnud massist, kes pühitsetud sisemiselt ja väliselt suures kojast, kõndisid valgete ja värviliste päädega tänavail, imetledes vägeva looduse sügissurma.

Saabudes õhtu, astusid nad kodadesse, kus jagatakse karastavaid jooke ja kooke, et seltsis läbi suitsukonide imeda aastatuhandete tarkust.

Suur oli sääal rikkus, kütkestav ilu ja äraarvamata heldus, kus iganes peetusid värvi kandjad. Suur oli mõju, kus nad liikusid, süvendades südame kahekõnesid, frisuuri, kommete peensust ja õllepuudeli kultuuri.

Aga metsikute hulgast leidis jäljendajaid, kes jälgisid värvikandjaid sala, neilt kõiki õppides.

Ja mainitud päeval üks Võpsu maakondlik mees, kes arvas küllalt õpinguist, lõi julgelt enese rinna üle värvilise kondliku lindi, kaelataha üleõla rantliku kepi, ühes käes valgemuks, teisega toetades asutatava „Fraternitas Amoritae“¹⁾ värvilist iludust Opheeliat, kes käsivarrel kandis lehvissabaga kutsikat Ermildet Vos'i teklis, et, nagu see üldiselt moeks, sooritada oma ülikuulturse välisesinemise küpsuse tunnustust, kus isegi teklis kutsikast kultuurse lusika otsast kooke söi.

Ja tõesti, valdas vaikus nende sisse astudes.

Ecce domine! Kõik hiilisid siia.

Siis kihvas „Figliuole“ kadedusviha, kes seni esimest viiulit olid mängind iluduse Opheelia vastu ja kelle värviline tekkel nende omaga videvikus sarnadust osutas. Nad kasutasid kõik oma armuvõluvused selleks, et ässitada pisarsilmi endi südame rüütliid aktsioonile uue võistleja vastu ja saavutasidki tagajärgi.

Üks „Somarelli“ kilbikandjaist lõi ühe käe alandlikult enese südame pääle ja tõstis teise donkihotlikult üles, et sellega rõvetada kõikide ees „Fr. Amoritae“ iluduse au. Sääal sirutas aga „süs“ kildkonnast rüütel

1) Tekstis esinev itaalia, ladina ja alam-saksa keelte segu andeksandmata vigadega laseb oletada selle loo rahvusvahelist algupära. Vos = rebane, Figliuole = tütreid, somarelli = eesliksed, Fraternitas Amoritae = vist tähendab armastuse vendlus.

Juhtumus meie ülikoolilinna kohvikus

enese käsivarred ette, päästes seega avaliku liikumise julgeoleku. „Figliuole“ esiludus nõudis turtsudes vaheleastujale kõrvakiilu. Kuid siin segas saatus julge neidi näol vahele, kes lubas kindlalt hoobiandjale vastu anda.

Aga mis ei õnnesta ühele, õnnestab teisele. Üks „Sakuõlla“ rüütel, soovides ise oma südame daami meeletaks ja auks uue vägitöö korda saata, lõi trepil maanduva ilusa Opheelia pähe oma viis sõrme, röövides selle mütsi kordasaadetud häbiteo tunnistusena ja, horrible dictu! kuldlokid ühes päänahaga jäid pihku.

Ennekuulmata sündmuse päältvaatajana tõttas üks teine „süs“ kildkonnast vahele, kuid ta sai vaikima sundiva rusikahoobi kuklasse.

Sel ajal meie paar kutsikaga, pääsedes kergetest ja rasketest põrutusist tõusis kiirelt allootava voorimehe pääle, kuid värvikandjate viha oli juba kolesuur, nad võtsid teise voorimehe ja algas meeletu põgenemine ja tagaajamine. . . .

„Odamehe“ kirjastusel ja E. Ül. S. „Veljesto“ toimetusel ilmus koguteos

„Mõtteid valmivast intelligenstist“,

mis sisaldab rea kirjutusi meie intelligenti üle ja käsitab esimesena sellesarnasena meie rahvuskultuurilisi küsimusi. Lisana on vastused ankeedile vilistlaskonnas meie üliõpilaselust ja selle ülesandeist. Hind 250.— Kokkuleppe põhjal E. Ül. S. „Veljesto“ ja kirjastus „Odamehe“ vahel saavad üliõpilased otse kirjastusest ostes tähendatud raamatu 200.—

==== Raamat, mis peaks olema igal haritlasel, eestkätt — üliõpilasel. ====

Pääta ratsanik

Mayne Reid'i romaan

Järg

Sel ajal ilmusid Pluto ja Florinda uksele. Nad tõid Seb Stempile einet. Luise soovis kütile hääd isu ja kadus verandalt.

„Tunnen, see on mulle saatuselt määratud,“ mõtles neiu oma tuppa tagasi tulles. — „Kardan talle vastu minna; aga ma ei taha ega või ennast ta eest kõrvale hoida!“

XII. Metsiku hobuse taltsutamine

Selle asemel, et saali minna, kogusid kohaliku kombe järele kõik kutsutud külalised endid pärast lõunasööki maja katuselle terrassile. See oli hiilgav seltskond: palju ilusaid daame ja herrasid paremast ringkonnast. Pointdeksterille uues kohas olid õnne soovima kokku sõitnud ta sõbrad ja rikkad aristokraatlikud sugulased; mõned koguni sadade penikoormate kauguselt. Kindluse ohvitseride mundrid ilustasid pidu. Pointdeksteri bankett¹⁾ läks ülihästi korda. Laual olid haruldased söögid ja joogid. Perenaise kohuseid täitis ilus majatütar. Ta võttis külalisi vastu kuningliku naeratusega ja jumaliku graatsiaga. Aga ilus neiu ei hinnand kõrgelt enese ümber keerlevate sõprade ja austajate tähelepanekuid.

Üks inimene teiste hulgas ei kaotand missi minutikski silmist. Ta seisis kuskil nurgas kõige rahulisema näoga, kuna silmadega alati neitut saatis. See oli Kassius Kalhun. Kapten ei püüdnud kuuldagi, mis neiu kellelegi räägib; jäi täiesti rahulikuks, kui miss hiilgavate kavaleeride meelitustele naeratusega vastas. Iseäranis osav kavaleer oli draguni ohvitser. Kadedus ja rahutus Kalhuni sees kasvas siis, kui majaisand tütreka külalised katus-terrassile viis ja miss Pointdekster säält vargsi oma vaate preri kausse saatis. Mitu korda astus miss ballustraadile²⁾ ja vaatas nagu kedagi oodates laane poole. Keegi ei aimand, mis selle põhjuseks oli; Kassius Kalhuni piinas aga kõige tumedam kahtlus.

Korraga ilmus veerva päikese kiirte valguses vaatepiirile kavalkaad.³⁾

Kalhun aimas kohe, kes tuleb. Luise Pointdekster oli juba ennemalt säält kohalt tõusvat tolmu märgand.

„Säält tuuakse metshobuseid, ütles kindluse ülemkommandant kaas-külalistele kiikri läbi laane poole vahetides. — „Tunnen toojagi. See on mustangite püüdja Moris, kes meile hobuseid on müünd. Nähtavasti tuleb ta otse siia, mister Pointdekster!“

„On väga võimalik,“ vastas majaisand.

„Tellisin ta mulle mõned hobused tooma.“

„Tõesti, see on Moris Dsherald,“ kinnitas Henri kiikri läbi vaadates.

Luise tundis enese pääl onupoja uuriva vaate, sellepärast näitas neiu, nagu ei huvitakski teda see, mida teised hoolega vahtisid.

Varsti sõitis Moris Dsherald maja ette. Toredasti istus ratsanik hobuse seljas ja vedas nõõripidi enese taga ilusat kirjut mustangit.

„Küll on ilus hobune!“ hüüdsid külalised ühtlasi, kui mustang ukse ette toodi. Kõik tõttasid katuselt alla, et ilusat looma lähemalt vaadelda. Moris sai kõigi tähele-

panu osaliseks. Henri Pointdekster joosis kõige enne tema juurde ja teretas teda lihtsalt ja südamlikult.

Daamide hulgast rääkis Morisega ainult majori abikaas; sedagi tegi ta armulisel toonil, nagu ülem alamaga.

Luise Pointdekster ei saand talle sõnagi ütelda; niisuguse hiilgava seltskonna ees ei oleks see „sünnis“ olnud. Ometi vahetas miss Morisega ühe pilgu, millest mõlemaile küllalt oli.

Vargsi vaatas mõnigi daam ilusa ratsaniku pääle. Riided olid tal küll teel natuke tolmuseks saand, selle eest punetasid aga mehe põsed; paksud juuksed läikisid; lahe kuue krae lasi tugeva pruuni kaela välja paista ja terve ratsaniku kuju avaldas kanget jõudu ja osavust.

„See siin ongi vist see mustang, millest mulle Seb Stemp kõneles?“ ütles mr. Pointdekster.

„Sama!“ hüüdis Stemp teiste vahelt ette poole tungides. — „Noormees oli mustangi juba enne püüdnud, kui sellest teada sain. Hää, et püüdja teda kellelegi teisele ei müünd, muidu oleks miss Luise pidand sellest toredast ratsust ilma jääma.“

„Täna teid, mr. Stemp! Ei tea, kuidas ma teid tänama pean?“

„Ma ei ole midagi tänu väärilist teind. Sellega oleks kõik tasa, kui näeksin, kuidas te selle hobuse seljas preriis ratsutate, amatsooni ülikond seljas ja ilus sulgedega kübar pääs. See vaade oleks kõige parem tasu.“

„Te ütlete mulle ainult meelitusi. Ümberringi näete daame, kes rohkem kiituse väärilised on.“

„Vaidlemata on ilmas palju ilusaid daame, aga Luisiaanas räägiti, et miss Pointdekster nende seast esimene on,“ vastas vana kütt teistest hoolimata.

„Maksan teile selle hobuse eest kakssada dollarit, nagu ma mr. Stempile lubasin,“ ütles plantaator ennast Morise poole pöördes.

„Ma ei või te pakkumust vastu võtta, sest seda hobust ma ei müü,“ ütles Moris naeratades.

Nähtavasti ei meeldind see asunikule. Ohvitserid, kes huviga hobust vahtisid, ütlesid, et Dsherald lollik on

„Pääta ratsaniku“ tegelased

Pääta ratsanik — ???

Moris Dsherald — inglise lord, kes Tehhasse preriides lihtsa metshobuste püüdjana elutseb.

Vudlei Pointdekster — rikas plantaator.

Henry Pointdekster — tema poeg.

Luise Pointdekster — plantaatori piltilus ja armastusvääriline tütar.

Kassius Kalhun — kapten; plantaatori õepoeg; suur lontrus.

Isidoora Kovarnbio de los Ljanos — armukade iludus.

Felim — Dsherald'i teener; naljamees.

Seb Stemp — vana kütt; Dsherald'i sõber ja abimees.

Pluto — neeger.

Pääle nende — kindluse komandant, röövlid, ohvitserid, indiaanlased, asunikud jne.

1) Pidud.

2) Rinnani ulatav võre, käsi- ehk kaitsepuud.

3) Ratsanikkude salkkond.

läind, et ta nii kõrget hinda vastu ei võta, kuna harilikult sarnase looma eest üle kümne ehk kahekümne dollari keegi ei oleks maksnud.

„Te olete mulle teiste ostetud hobuste eest nii rohkesti maksnud, et ma kui iirlane oma kodumaa kombe järele selle hobuse ühele teie perekonna liikmele tahan kinkida. Kas lubate?“

„Muidugi, mister Dsherald!“ ütles asunik nõus olles.

„Täna teid!“ ütles Moris kõrgelt nende pääle alla vaadates, kes teda enesest alamaks pidasid. — „Selle mustangi kingin miss Pointdeksterille. Kui ta selle vastu võtab, siis on kõik vaev ägesti tasutud, mis kolm päeva looma püüdes olen näind.“

„Võtan teie kingituse tänuga vastu, sir!“ ütles noor kreoolineiu ja astus nüüd esimest korda teiste ette. —

„Arvan, et see hobune veel ratsasõiduks ei ole õpetatud. Vaadake, kuidas loom väriseb. Ta võib ratsaniku seljast maha visata. Mis ma niisuguse hobusega pääle hakkan?“

„Miss Pointdeksteril on õigus,“ tähendas major. Igaüks näeb, et hobune õpetamata on. Mister Dsherald, andke talle natuke õpetust!“ — Siis ütles ta seltskonna poole: „Me võime nüüd huvitusega vaadata, kuidas metsikut hobust taltsutetakse. Vaadake, kuidas mustangi silmad põlevad! See ei tähenda aga midagi, küll Moris tast jagu saab.“

Moris ei võind vastu ajada. Ta oli selleks välja kutsutud; nüüd pidi ta kutse vastu võtma ja näitama, kuidas metsikuid hobuseid taltsutetakse. Tehases peeti sellest kunstist väga suurt lugu. Moris libises ruttu oma hobuse seljast ja andis ta Stempile hoida. Siis palus Moris külalisi maja ees olevalt platsilt ära minna ja astus ise mustangi juurde. Herrad ja daamid läksid uuesti katuse terrassile, kust parem vahtida oli.

Oheliku asemel võttis Moris jöhvidest keerutud nõõri ja sidus selle hobuselle alumise lõualuu ümber ja hüppas kiiresti loomale sadulata selga.

Metsik hobune tundis esimest korda enese seljas ratsutajat ja värises haavatud aütundest. Loom ei tahtnud ennast võõrast tahtmisest juhtida lasta ja ajas tagumistele jalgadelle püsti. Ratsanik haaras kätega hobuse kaela ümbert kinni ja hoidis ennast nii kõvasti tema ligi, nagu oleks ta kaela külge kasvand. Hobu hakkas tagant üles pilduma. Moris pööris enese kiiresti ümber, rabas kätega hobuse keha ümbert kinni ja hoidis ennast nõnda hobuse seljas. Mustang katsus küll eest, küll tagant üles pildudes ratsanikust lahti saada; kui ta nägi, et see ei aidand, pistis ta kui tuul laane poole jooksu ja kadus vaatajate silmist. Mõned vaatajaist arvasid, et hobune tapab viimaks ratsutaja, teised jälle, et metsik loom oma taltsutaja kõige vähemalt vigaseks teeb. Kassius Kalhun soovis seda südamest. Selle vastu oli Luise seesmiselt nii rahutu, nagu oleks hädaoht teda ennast isikliselt ähvardand. Rikka Lusiana plantaatori ilus ja uhke tütar, kes kõige rikkamalle ja tähtsamalle mehele oleks võind minna, oli oma tujuka tähelepanemise ühe vaese mustangide püüdjalle osaks lasknud saada. Esiti ei annud neiu sellele huvile suuremat tähtsust. Esiotsa huvitas neiu ainult võõra isik, keda ta iseäralises ümbruses nägi. Pärast märkas neiu, et huvi ja tundmus, mis temas esimese nägemise järele võõra vastu oli ärgand, mitte ei kahanend, vaid aina kasvas. Veel tugevamaks kasvas

tundmus, kui Moris Dsherald taltsutatud hobuse seljas tagasi sõitis. Hobune hoidis pää alandlikult maha, nagu tunnistaks ta ennast selle läbi võidetuks.

„Miss Pointdekster,“ ütles Moris hobuse seljast maha tulles, „olge hää, võtke see silmus, visake hobuselle kaela ja viige ise see loom talli! Sellest ajast saab ta ikka teid omaks taltsutajaks pidama, kui te nüüd talle seda nagu allaheitmise sümbooliks teete.“

Luise ei ajand edvistades vastu, ei kartnud ka, vaid viskas loomale silmuse kaela ja viis ta enese järel talli.

„Ta saab teid ikka omaks taltsutajaks pidama, kui te nüüd talle seda nagu allaheitmise sümbooliks teete.“ Nagu imeliku ettekuulutusena kõlasid need sõnad neiu kõrvus.

XIII. Piknik preriis

Tõusva päikese esimesed kiired valgustasid Inge kindluse lippu. Paraadiplatsil ohvitseride korterite ees valmisteti kibedasti väljasõidule. Seb Stemp istus oma vana mära ligidal, kes pääd väsinult maha hoidis. Kaks kokka ohvitserite „klubist“ toimetasid vankri ümber, mille ette kaks muuli oli rakendatud. Kokad joosid klubi ja vankri vahet ja tassisid vankrille viinakorve, sardiinikarpe ja muud toidukraami.

„Vaata järele, vennas, et sa viljaviina maha ei unusta! Mõned isandad rüüpavad seda parema meelega kui shampanjat,“ ütles Seb Stemp allohvitserile, kes valmistusi väljasõiduks juhatas.

„Teil on õigus, mr. Stemp! Ilma viskita on piknik võimatu! Pomp, vaata järele, meil pidi sääal pudel olema!“

„Siin ta on,“ vastas neeger Pompeius ja asendas suure pudeli vankrisse.

„Kas saate juba varsti minema?“ küsis Stemp kärsitumalt.

„Kokk palus veel viivitada, kunni kanapojad hästi küpsevad.“

„Kärvaku ta ühes oma kanapogadega! Kodulinnud ei maksa midagi metskalkunite kõrval. Millal ma neid veel lasen, kui te siin päratu kaua viiivate? Ega linnud nii rumalad pole, nagu meie garnisoni soldatid. Kalkunid on teistest lindudest kavalamad. Et neile ligi pääseda, tuleb hommiku vara kodunt ära minna.“

„Tean, mr. Stemp, et major teile käsu andis kalkunid tuua,“ ütles allohvitser.

„Major käskis isegi biisonihärja maha lasta, et ta keelega külalisi kostitada; aga lõunapoolistest Tehhase laantest on biisonid kadund. Põtru, kitsi ja kalkuneid on veel küllalt; kui nende lihast tahate külalistele lõunarooga valmistada, siis peate varem kodunt välja sõitma,“ pahandas Stemp.

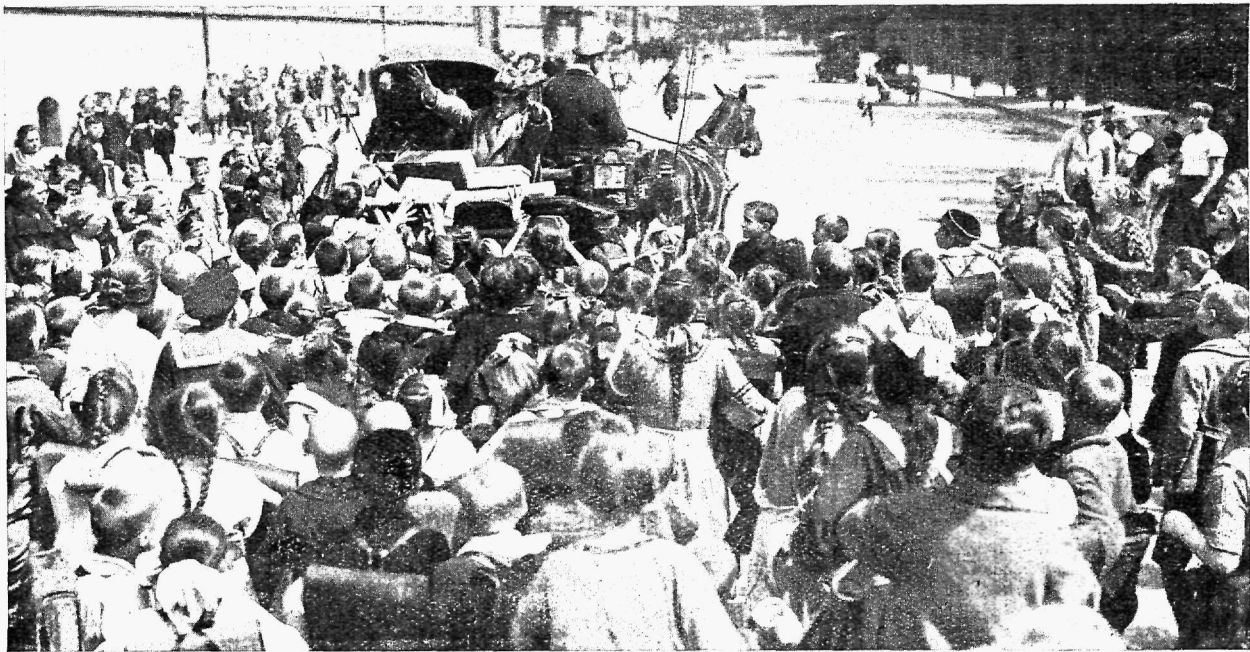
Peagi olid valmistused lõpul ja koorem tarviliste meeste saatel sõitis Seb Stemp järele kindlusest välja preriisse.

Veerand tunni pärast ilmus paraadiplatsile teissugune salkkond. Igalt poolt ilmusid sõites ja jala ehitud daamid kavaleeride saatel, kes mehe, kes vendade ja austajate seltsis. Ka Luise Pointdekster ilmus oma ilusa mustangi seljas. Piknikust osavõtjad olid enamasti kõik samad, keda me plantaatori juures peol nägime. Major ja ohvitserid pidasid omaks kohuseks plantaatori lahuselle pikniku toimepanekuga vastata ja palusid asuniku ja

Pääta ratsanik

algas „Odamehe“ laulupeo numbris — „ODAMEES“ nr. 5 (9)

Saada raamatukauplustest ja ajalehemüüjailt.

Nälgivalt Saksamaalt

Kaastundlik väljamaalane („valuutamees“) jagab Berliini tänaval lastele kingitusi ja raha

tema perekonna liikmed vaatama tulla, kuidas laanes mustange püütakse. Selleks tuli hommiku vara kindlusest penikoormat kakskümmend kaugelle sõita.

Seltskonda saatis tosin dragunid. Teejuhiks ja korraldajaks oli tore ratsanik üliilusa hobuse seljas. See oli Moris Dsherald, kelle major oma külalistele kui kõige osavama mustangite püüdja Tehhases esiteles.

Leooni lained läikisid päikese paistel ja tuul mängis tähilise lipuga, kui seltskond kindlusest välja sõitis.

Kakskümmend penikoormat periiis ära sõita on Tehhase elanikkudel kerge asi. Mitte üksi mehed, isegi naisterahvad on selles arvamises. Selleks kulub ainult kolm tundi. Koorem toidukraamiga oli juba kohal. Pikniklased asusid suure puu alla jõe kaldalle laagrisse. Kunni lõunaooteni ei juhtunud midagi iseäralist. Eelsõitja Dsherald näitas teel mõnes kohas enese ja oma ratsu sõidu osavust: ta lasi hobuse neist laane ojadest üle hüpata, kust teised oma hobustega veest läbi läksid ehk ümber sõitsid.

Kassius Kalhun seletas seda teistele sellega, et Moris oma osavusega edvistab. Võib olla, et tal nüüd õigus oli. Kes võib selle eest noormeest hukka mõista? Dragun Kenkok oma hobusega püüdis kommissari ilusa tütre tähelepanemist võita, seejuures vahtis ta õige tihti ka veel ilusama kreolineiu poole.

Nagu Luisiaanas pidusaalis, nõnda äratas Pointdeksteri tütar ka metsikus Tehhase laanes üleüldist huvi, romantilisi mõtteid ja tundeid.

XIV. Manaada

Särava viina mõjul vilgastus naer, taevas näitas sinisem ja rohi haljam.

„Mustangid!“ hüüdis äkki mehhiklane, kes ette oli saadetud vahti pidama.

„Kabaljaada?“ küsis Moris elavusega.

„Ei, manaada,“ vastas mehhiklane.

„Mis nad sääal oma arusaamata keeles pudrutavad?“ imestas kapten Kalhun.

„Kabaljaada (hispaania keeli Caballada) on mets-täkkude kari ja manaada on märade kari, kes sel ajal täkkudest eraldi käivad,“ seletas major. „Kui eeslid märasid taga ajavad, siis seltsivad nad täkkudega.“

Üleüldine naeru lagin tõusis kapteni küsimise järele, mis vist küll kiitust küsija kohta ei avaldand.

Manaada ligines. Kõik ruttasid oma hobuste juurde ja istusid nende selga. Metsmärad ilmusid kungaste harjale. Nagu millegi eest põgenedes joosid nad galoppi. Kuuldus hirmund hobuste hirnumine ja norskamine. Hobused omal joosul ei pannud seltskonda ega koormat puu all tähelegi.

„Kes neid taga ajab, Krespino?“ küsis Moris mehhiklaselt, kes mäe otsas seisis ja kaugemale nägi.

Paljud ootsid vastust hirmuga. Indiaanlased võisid hobukarja taga ajada.

„Eesel!“ hüüdis mehhiklane vastuseks.

„Seda ma arvasin,“ ütles Moris. „Ta tarvis taltsutada, muidu rikub ta meie jahi ära. Kunni eesel hobuseid taga ajab, ei peata nad. Viska talle silmus kaela! Kui ei taba, siis lase ta kuuliga sireville!“

Mäe harjale ilmus eesel. Harilikult peetakse seda looma rumaluse ja paindumattuse sümboliks; nüüd oli ta õige väle. Metseeslid lähevad kodueeslitest mitmes asjas lahku. See sääal karja taga oli pea hobuse suurune ja joosis nii ruttu, et ta küll mustangitele järele oleks jõudnud.

Kui manaada inimesi silmas, lõi ta hirmunult kõrvale. Juhataja palus seltskonda rahulikult kohale jääda; ta teab, kust pärast hobukarja leida. Kui nüüd hobused laiali hirmutetakse, siis ei saa neid pärast üksikult keegi enam näha.

„Laske, Krespino! Eesel on üsna ligidal.“

Mehhiklane lasi, aga kuul ei taband eeslit.

„Ma püüan ta kinni!“ hüüdis Moris, andis oma hobuselle kannuseid, kihutas eeslille järele ja viskas talle lasso kaela. Eesel ajas tagumistele jalgadelle püsti ja kukkus siis raskesti maha. Ratsanik ajas eeslille juurde, lõi pistnoaga talle rindu ja tõmbas silmuse kaelast. See sündis väga kiiresti. Nüüd juhtus midagi ootamatut.

Luise Pointdeksteri kirju mustang tundis oma endised sugulased ära, kelle seltsis ta laanes üles oli kasvand ja vabalt ümber joosnud. Ta jooksis seltskonna hobuste keskelt välja vabale manaadale järele.

Kalhun, Kenkok ja teised noormehed kihutasid oma ratsude seljas noorele hobuselle järele, kes suuraudu närides teistele järele jooksis. Keegi neist just suurt hirmu Luise Pointdeksteri elu pärast ei tunnud; nad teadsid, et neiu osav ratsutaja oli. Sõitjate ees laienes lage laas. Mustang võis ennast väsinuks joosta, aga Luiset ta seljast ei jõua visata.

Mustangite püüdja üksi oli Luise pärast ärevuses. Varsti jõudis ta teistest noormeestest ette. Ilus pilt avanes vaatajate silmadelle lagedas laanes: kõige ees traavis metshobuste manaada; selle järele sõitis ilusa mustangi seljas noor neiu; ta taga kõrvi hobuse seljas toredas ratsa-ülikonnas kihutas osav ratsanik; temast natuke taga sõitsid ratsanikud, mõned sõjamehe-mundris, mõned erariides; kõige viimaks sõitsid dragunid. Kaugel puu all seisis daamid ja kavaleerid ja vehklesid elavalt kätega.

Kahekümne minuti pärast muutus vaatepilt: metshobuste kari, kirju mustang ja ratsanik halli hobuse seljas kadusid vaatepiirilt.

XV. Püütud põgeneja

Metsikud märad joosid ühtsoodu preriis edasi ega pannud oma endist seltsilist tähelegi, kes hirnudes neile järele tõttas. Nähtavasti oli Luise tema seljas üsna rahulik. Moris Dsherald sõitis ärevuses neiule järele.

„Rutta, Kastro!“ kiirustas ta oma hobust. „Sa oled kord sellele kirjule mustangille juba järele jõudnud; tee seda nüüd veel! Ta seljas sõidab kallis olevus, kelle eest meie mõlemad oma viimse veretilga võime anda. Noh, kas sa ei jõua kiiremini? Kas hobune ratsutajaga kiiremini edasi jõuab, kui ilma? Mõtle, mis-sugusesse kardetavasse seisukorda satub noor daami, kui me ta silmist kaotame!“

Laanes kerkis siin ja sääil vaatepiirile põõsaid ja puude salku; veel kaugemal näis mets. Kui mustang mõtleb metsa joosta, siis on teda võimata leida. Selle mõtte juures lõi Dsheraldi süda iseäranis raskeks. Juba nüüd kadus hobukari tihti metsatukkade taha. Kirju mustang hakkas teistest juba maha jääma. Selles ei olnud seisukorra paranemist loota. Kui mustang teistest maha jääb, siis Luise jääb ikka laande üksi. Kõige kardetavam on täkkude karjale vastu juhtuda. Nüüd on nende kuu ja nad on sel ajal hirmus metsikud.

Veri värvis Dsheraldi kannused punaseks, kui ta nendega oma vaest ratsut kiiremale sõidule sundis. Hobune joosis galoppi ja kõõritas ratsaniku poole. Manaada kadus metsa. Dsheraldi suureks imestuseks oli see nagu signaaliks mustangille. Ta joosis veel sõrkides ja jäi viimaks hoopis seisma. Moris kihutas edasi. Nagu marmorkuju istus miss Pointdekster ilusas poosis¹⁾ sadulas ja ootas päält näha rahulikult ta tulekut.

„Olen väga rõõmus, et teil korda läks oma hobust peatada, miss Pointdekster!“ ütles Moris, kui ta nii ligidalle oli jõudnud, et neiu teda kuulda võis. „Ma juba kartsin...“

„Mida?“

„Et teile õnnetus juhtub.“

„Täna, mister Dsherald! Kas mind siis hädaoht ähvardas?“

1) Seisakus.

Mässud Saksamaal

Politseinikud kommunistidest puhastatud kaitsekraavis
Hamburgi tänaval

„Kuidas? Teie hobu näris juba raudu ja joosis metsikult, ja te ei kartnud mitte üksi siia ääretumasse laande jääda?“ imestas Moris.

„Mind ei oleks ta küll maha visand. Olen ratsa-sõidus osav küllalt.“

„Te oleks siia metsa võind ära eksida.“

„Te kartsite, et ma oleksin võind ära eksida?“

„Õnnetused on väga mitmesugused.“

„Näiteks, ma oleks võind indiaanlaste kätte juhtuda. Eks jah? Mis siis sellest oleks olnud? Usun, metsikud oleks mu vastu viisakad olnud ega oleks mulle midagi halba teind. Ma ei oleks neist mitte eemalle hoidnud, vaid oleksin nad just üles otsind. Tahaksin neid vabalt nende kodus — laanes näha. Täni olen neid ainult asundustes näind, kus nad endid meie viskist purju joovad.“

„Miss, te olete vahva! Kui sõber annan teile nõu ettevaatlikum olla. Indiaanlased ei ole nii „viisakad“, nagu te enestelle ette kujutate. Oleks te nendega kokku juhtund...“

„Oleksin ma nendega kokku juhtund ja märgand, et nad mu vastu vaenulised on, siis oleksin oma hobuse ümber pöörnud ja tagasi sõitnud. Te nägite isegi, kui raske oli mu mustangille järele jõuda. Nii viledalle hobuselle ei oleks indiaanlane järele jõudnud.“

„See tähendab, et te hobune ei joosnud mitte oma tahtmise järele, vaid teie tahtel ja te võisite teda peatada, millal tahtsite?“ imestas Dsherald.

„Ei, mitte just nõnda! Esiti jooksis ta küll omal tahtel,“ seletas neiu vähe segaselt, „aga varsti märkas, et teda peatada võin, ja nagu te nägite, tegin seda.“

„Kas te teda ka enne oleks peatada võind?“

Imelik mõte vilksatas Morisi päas ja põnevusega ootas ta vastust.

„Arvan, et oleksin võind, oleksin vist võind... Näete, ma armastan galoppeerida lagedas laanes, kus tarvis karta ei ole, et kellelegi päale sõidad.“

Moris imestas. Ta oli ennemgi vahvaid naisterahvaid näind, aga niisugust mitte.

„Õigust ülelda, see rõõmustab mind, et hobune joosma pistis!“ ütles noor neiu imeliku lihtsusega, „tähelepanemine ja meelitused tüütavad mõnikord nii, et tahaksin üksi olla.“

„Ah, te tahtsite üksi olla?“ ütles Dsherald üllatelt. „Niisugusel korral vabandage mind, miss Pointdekster! Lubage tõendada, et ma kihutasin teile järele ainult selles mõttes, et kartsin teid hädaohus olevat.“

„Täna teid, sir! Teie uskusite, et hädaohht mind ähvardas? Olen teile selle eest väga tänulik. Te kartsite siis indiaanlasi?“

„Vähem neid.“

„Mida ja keda veel?“

Dsherald ei jõudnud vastata. Mõlemad ratsutajad jäid iseäralist müdinat kuulatama. Kaugelt kuuldus vali kisa ja raske kapjade müdin, mis maa värisema pani.

„Metsikud täkud!“ hüüdis Dsherald hirmunult nagu vastuseks neiu küsimusele.

„Mis need meile võivad teha? Nad on ka mustangid?“

„On küll; aga sel ajal on nad metsikud ja niisama hirmsad ja kardetavad, nagu tiigrid, hundid ja pantrid.“

„Mis peame nüüd tegema?“ küsis noor miss esimest korda hirmule andudes ja lähenes nagu abi otsides kaaslasemale.

„On kaks abinõu pääsmiseks: esimene on hobused lahti lasta ja meil enestel puu otsa ronida.“

„Ja teine?“ küsis kreoolneiu. „Mingi hinna eest ei jäta me oma hobuseid laande!“

„Teine tee pääsmiseks on — täkkude eest ära kihutada. Kahjuks on meie hobused väsind ja metsikud täkud täis jõudu ja väsimatud.“

„Kas peame kohe põgenema?“

„Laseme nad võimalikult kauem puhata. Võib olla, ei pane täkud meid tähelegi. Võib olla, on nad isekeskis riius, siis ei näe ega kuule nad midagi, mis ümbruses sünnib. Jah, just nõnda! Neil on vormiline lahing lahti. See on nende kisast tunda.“

„Sõidame siis kohe minema, mr. Dsherald!“

„Lagedas laanes võivad täkud meid ennem silmata ja meile järele joosta. Parem laseme nad enestest mööda minna, siis peidame endid ühte varjatud kohta, mis siit kaks penikoormat eemal. Kas olete kindel selles, et te oma hobust juhtida võite?“

„Jah, võin!“ vastas neiu kindlasti.

XVI. Metstäkud

Luise oli rahulikum kui ta kaaslane. Neiu tundis enese teise kaitse all olevat. Ta teadis, kui juba Dsheraldil taoline mees rahutu on, siis on tõsine hädaohht

ähvardamas; ühtlasi tundis neiu sellest lõbu, et mees rohkem tema kui enese pärast kardab.

„Nüüd!“ ütles Moris kaaslasemale, andis talle nõu enesest mitte kaugemale taha jääda, kui hobuse keha pikkus, ja sõitis ise ette.

Periist kajas vingumine nagu hullumajas. See kisa oli aga kümme korda valjum. Vihaste loomade kapjade müdina all värises maa. Kabaljaada ligines kohale, kus meie ratsanikud varjul olid. Loomade kari paistis puude vahelt ja liikus laviinina metsa poole.

Mis on toredam näha, kui metsik hobune savanna vabaduses? Meie koduhobused on vangipõlves ja orjuses oma ilu kaotand. Nende õlad tungivad ette; käies hoiavad nad pää maha; lakk ja saba on tallipoisi maitse ja tuju järele lühikeseks lõigatud. Savanna rohurikkal karjamaal kasvab vaba hobune. Hirmus ja ühtlasi ilus on metshobuste kari iseäranis siis, kui täkud joosualal üksteist võitluse vihas püüavad hävitada. Moris ja Luise võisid sarnast nähtust nüüd päält vaadata.

„Minu järele!“ hüüdis Dsherald. „Nad on meid näinud! Miss Pointdekster, ärge unustage, et nüüd on me kahe elu kaalul!“

Luise sai isegi aru, et pääsmine on ainult põgene-mises. Ratsanikke nähes jätsid loomad nagu komando järele tapluse ja pistsid põgenejate järele joosma. Algas hullumeelne kihutamine. Metshobused joosid ratsanik-kudelle järele. Mustangide püüdja vaatas vahete vahel hirmuga tagasi kaasratsutaja poole. Oma kõrvi päale oli Moris julge, et see teda hädasse ei jäta; miss Pointdeksteri mustang oleks nagu vastu tahtmist joosnud.

„Kui teel mõni kuristik ette tuleb, siis oleme kadund,“ ütles Moris.

„Kas vahe meie ja karja vahel väheneb?“ küsis neiu.

„Veel mitte; aga ees on takistus — kuristik! Mis te arvate, kas saab te mustang sellest üle?“

„Muidugi saab!“

„Ega te hobuse seljast ei kuku?“

„Missugune asjata küsimus?“ ütles kreoolneiu vihastelt. — „Minu arvates oleks niisugune kahtlemine te kodumaa daame — iirlasi — väga osatand. Olen Luisiaana soiselt pinnalt päri ja saan ka vihaseks. Kuhu minu hobune iganes hüppab, mina istun sadulas!“

„Miss Pointdekster, kui te mustang komistab, siis olete kadund! Kas ei oleks parem, kui oma hobuse minna lasete ja minu kõrvi selga istute, kelle eest ma vastutada võin? Hall kannab meid mõlemaid. Päälegi, kui me neile mustangi saagiks jätame, koguvad täkud endid ta ümber ja jätavad meid rahule.“

„Ma peaksin oma armsa hobuse maha jätma? Ei iialgi! Ta on mulle liig kallis! Parem murran temaga üheskoos kaela. Sõber, joose ja näita, kuidas sa hüpata oskad! Sel nädalal tegid sa kasteistkümmend toredat hüpet. Näita täna oma osavust!“

Nende sõnadega sõitis vahva kreool kuristiku äärele ja ühe hüppega oli ta hobune sellest üle.

Dsherald vaatas seda imestuse ja vaimustusega, ühtlasi mõtles ta selle üle, miks see mustang neiuale nii kallis pidi olema. Kuristikust üle jõudes sõitis Moris veel mõni sild maad, siis pööris ta oma kõrvi ümber ja ütles neiuale:

„Miss Pointdekster! Sõitke nüüd üksi edasi!“

„Mis see tähendab?“ küsis neiu hobust peatades.

„Mustangid joosevad ümber kuristiku ja saavad meid kätte. Neid on tingimata tarvis peatada. Ärge küsige, kuidas? Rääkimiseks ei ole enam aega. Kas näete, sääl läigib vesi? Sääl on tiik. Sõitke sinna poole.

ANDRÉ LICHTENBERGER

MU VÄIKE TROTT

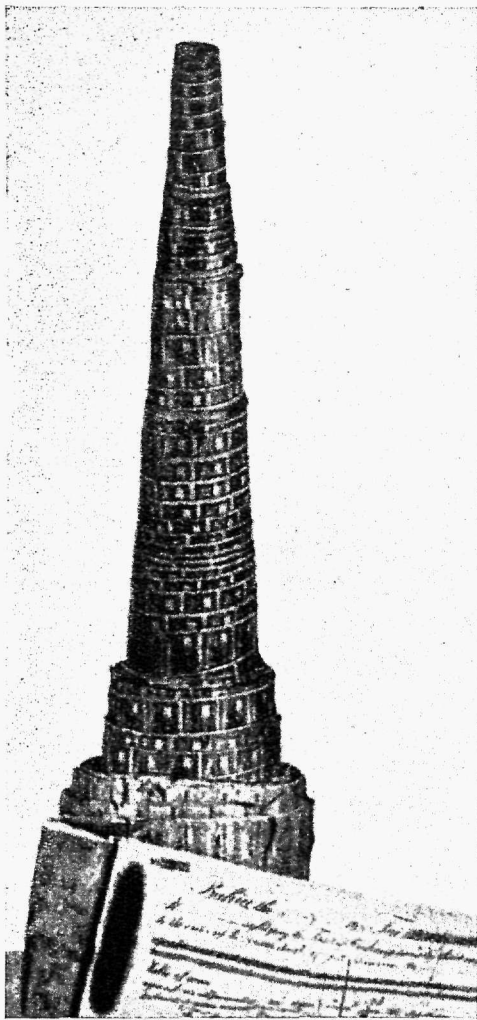
ROMAAN

Auhinnatud Prantsuse Akadeemia poolt

Prantsuse keelest tõlkind Linda Kirusk

Väärtuslik teos raamatukogudesse. — Huvitav lugeda noortele ja vanadele

„Odamehe“ kirjastus /112 lhk./ Hind 75.—

Saksamaa ime

Kolmekümne meetri pikkune veksel. Et saksa marga kohutavale langemisele vastavate suurema hinnaliste rahade trükimisega järele ei jõutud, siis peab saksamaalane tihti tühise asja eest suure pauna täie raha maksma. Samuti ei jõutud marga kiire langemise tõttu küllalt ruttu suurema hinnalisi tempelmarke lüüa, mis pärast meie pildil kujutatav saksa vekselgi, varustatud väikehinnaliste tempelmarkidega, kolmkümmend meetrit pikaks on venind

üle kuristiku hüppas. Ta katsus, kas ta kuuelaenguline Kolti süsteemi revolver võöl korras on.

„Pean katsuma neid takistada üle kuristiku hüppamast. See punane täkk sääl ees on vist karja ninamees“, mõtles Moris.

Kõlas pauk, ja suur punane täkk veeris kuristikku. Seltsimehe surma nähes jäid teised täkkud peatama ega joosnud enam ratsanikule järele. Dsherald kihutas kohe miss Pointdeksterille järele. Ta leidis neiu juhatusel kohalt aia seest hobuse seljas. Ta oli kõik Morisi juhatuse järele teind, ainult värava oli ta kinnipanemata jätnud. Neiu istus rahulikult sadulas ja ootas oma päästjat, et teda tänada. Hädaoht oli mööda.

XVII. Mustangite püümis

„Mis see on?“ küsis neiu ja näitas aia pääle, mis järvekese ääres oli.

Sääl näete aia; sõitke aida sisse ja pange värav eneste taga kinni!“

„Aga te ise jääte siia hädaohu sisse?“

„Ärge minu pärast muretsege! Üksi on mul vähem karta. Te mustang tõmbab täkkude tähelepanu enese pääle. Jumala pärast, rutake nüüd ja ärge unustage väravat kinni panemata!“

Luise kõheles seda inimest üksi jätmast, kes tema päästmiseks, võib olla, oma elu tahtis jätta. Ometi oli ta selleks tark küllalt, et uujat mitte põhja kiskuda, kes teda veest välja tahtis kanda. Päälegi uskus neiu mehe mõistusse ja osavusse, sellepärast otsustas ta kaaslaste nõu järele teha ja galoppeeris edasi.

Moris sõitis sellele kohale tagasi, kust ta

„See on mustangite püümis. Janused loomad tulevad veele jooma ja lähevad aida; siis pannakse nende taga värav kinni. Mõni kord aetakse loomad sinna sisse. Selleks on tarvis kõige vähem kuus meest.“

„Vaesed loomad! Te olete ka mustangite püüdja ja teete vaeste loomadega samuti?“

„Ma ei ole ühegi mustangite püüdjaga lähemas ühenduses ega ole nende seltsimees. Ma ei püüa mets-hobuseid nende viisil. Ma püüan neid ainult lassoga.“

„Ja seda oskate hästi tarvitada?“

„Palju mehhiklasi on minust osavamad.“

„Minagi õpiksin lassot viskama ja sellega püüdma, ehk mulle küll on kõneldud, et see ei olla naiste asi.“

„Naisterahvad lasevad püssi ja joosevad uiskudel. Lasso viskamine ei oleks alam sport. Tunnen üht leedit, kes hästi lassot mõistab visata.“

„Kas ta on noor?“

„Teie vanune.“

„On ta suur naisterahvas?“

„Teist natuke vähem.“

„On ta ilus? Räägitakse, et mehhiko naised meist, ameeriklastest, ilusamad on.“

„Kes nõnda räägivad, ei pea kreoolle ameeriklasteks.“

„Mehhiklased õpivad lassot viskama juba lapsepõlves. Olen selle õppimiseks vist juba liig vana?“ küsis neiu, nagu ei oleks ta üteldud komplimenti kuulnudki.

„Ma ei leia seda. Ühe ehk kahe aastast harjutusest oleks küllalt. Ma ise hakkasin alles kolme aasta eest lassot viskama ja nüüd...“

Rääkija peatas, et ennast mitte kiita.

„Nüüd olete kõige osavam lasso viskaja Tehhases.“

„Sugugi mitte. Seda on teile Seb Stemp ütelnud. Ta eksib... Kas ei oleks aeg nüüd maha jäänd seltskonna juurde tagasi sõita? Te isa on vist küll rahutu te pärast, niisama ka te onupoeg.“

„Ah, tõsi! Piknik oli mul täiesti unund. Tänan teid, et mulle mu kohused meelde tuletasite. Sõidame!“

Neiu võttis oheliku nagu vastu tahmist kätte. Oli näha, nagu tahaks ta veel kauem „mustangide püümisel“ viibida.

Kaks ratsutajat sõitis õitsvas ja lõhnavas preiis nagu Issanda rohtaias. Isegi harimatud ja kirjaoskamatud kütid panevad rohtlaane ilu tähele.

„Oh Jumal, kui ilus on laas! hüüdis kreool. Kui ilus on loodus! Siin on kõik, mis inimesele iganes vaja.“

„Ainult majad puuduvad.“

„Igasugune ehitus ainult rikuks maastiku ilu. Kivikatus korstnatega hävitaks ilu illusiooni. Siin puude all tahaksin elada ja...“

Neiu tahtis ütelda „armastada“, sai aga sõna sabast kinni ja ütles „surra“.

Dsherald ei ütelnud neiuale, et samasugune tundmus ajas tedagi siia preiisse elama. Kui ta loodust nõnda ei oleks armastand, tast ei oleks eladeski mustangite püüdjat saand.

Noormehel oli häbi niisugust romantismi neiuale avaldada. Ta ei tahtnud ennast sentimentaalsena näidata. Parem juba arvaku kõik, et mustangite püüdmine talle teenistuseks on.

„Arvan, et selle lageda taeva all, seltskonnast eemal teile varsti igavaks läheks,“ ütles Moris.

„Kuidas elu teile igavaks ei lähe, sir? Mr. Stemp rääkis mulle, et te elate preiis juba mitu aastat. Eks ole nõnda?“

„Tõsi küll. Aga mul ei ole muud elukutset.“

„Olen teile kade ja usun, et võiksin alati looduse keskel elada.“

„Üksi? Ilma sõpradeta ja elumajata?“

„Seda ma ei ütelnud. Jutustage, kuidas elate. Kas teil on maja?“

„Maja“ — see kõlab liig toredasti, naeris Moris.

„Onn“ oleks rohkem kohane nimi mu hurtsikulle.“

„Kas see siit kaugel on?“

„Ei ole kaugel. Umbes üks penikoorm siit õhtupoole, säääl, kust need puud paistavad. Need puud varjavad mind päikese palavuse, suure tuule ja vihma eest.“

„Te ütlesite onn. Seda tahaksin näha. Ja läheduses ei ole ühtki muud elukohta?“

„Mitte ühtki kümne penikoorma kaugusel ümber ringi.“

„Ja onni ümber kasvavad puud? See on kena!“

„Kuidas kellelegi meeldib.“

„Siit sinna on üks penikoorm?“

„Siit sinna ja sääält siia on kokku kaks penikoormat.“

„See ei ole kaugel! Paari minuti sõit.“

„Kas te omaksed ja sõbrad te pärast rahutumaks ei lähe?“

„Ah, vabandage, mr. Dsherald! Unustasin: võib olla, te ei ela üksi ja see ei meeldiks teile...“

„Jah, ma ei ela päris üksi...“

Luise kujutas eneselle ilusa mehhiklase näokese ette; selle näokese omanikul on punased palged, pärlhambad ja toredad mustad juuksed; vanaduse poolest oleks ta umbes Luise ealine. Neiu nägu lõi tõsiseks.

„Te seltsiline vahest ei armasta külalisi?“

„Just armastab. Mu piimavennale meeldib väga külaliste seltskond.“

„Te piimavend?“

„Jah, Felim O'Nil, kah iirlane. Kui soovite meile külla tulla, mu kaaselanik oleks selle üle lõpmata õnnelik.“

„Võtan te lahke kutse vastu. Isa ja teised seltsilised ootavad nii kaua. Daame pääle minu on säääl küllaltki ja otsijad dshentlmänid võivad meile jälgi mööda järele tulla. See on neile tasuks mustangite püüdmise eest, milleks meie kõik välja sõitsime.“

„Arvan, et Felim teid kehvalt vastu võib võtta. Ta on halb kütt ja minu äraolekul on tagavarakamber päris tühjaks saand.“

Luise Pointdeksteri ei huvitand vastuvõtmine ega „onni“ välimus ja sissesääd; teda tõmbas sinna mingisugune võim, millele ta vastu ei suutnud seista; see oli vist saatus ise.

Luise käis mustangite püüdja onni vaatamas. Röömuga nägi ta säääl raamatuid, mis peremehe intelligenti nähtavad tunnistused olid. Neiu maitses kõike, mis teenija iirlane talle ette pani, ainult viski jättis ta maitsmata. Tagasisõidul läks külalise meel nukraks. Osalt vaevas teda südametunnistus selle eest, et ta terve päev otsa isa ja venna enese pärast teadmatusse oli jätnud ja teiseks kurvastas teda see, et Dsherald terve päev temaga laanes, metsas, järve ääres ja onnis üksi olles ta vastu kui dshentlmän ainult viisakas oli olnud ja mitte rohkem.

XVIII. Kadetus

Paarkümmend ratsanikku läks joosikut otsima. Natukese aja pärast jagunesid otsijad üksikuisse salku. Ainult üks ratsanik kõrvi hobuse seljas, pooleldi sõjamehe mundris, juhtus õigeile jälile. See oli Kassius Kalhun. Ta kihutas hobust küll piitsaga, küll kannustega. Teda ennast ajas armukadedus valusamini taga, kui piits ja kannused hobust. Ajuti vahtis ratsutaja vööl rippuva revolvrütupe pääle ja kurjad mõtted asusid mehele pähe. Ta ei eksind enam jälgedelt, nagu teised, sest ta tundis samad laiad kabiraua jäljed maa pääl, mille järele ta preiis oli ratsutand. Metsatukas kaotas Kalhun jäljed silmist. Ta nägi küll metshobuste jälgi, aga raotatud kabja jälgi ei olnud näha. Kivisel kõval maapinnal oleksid kangesti joosva hobuse jäljed ikkagi järele jäänd; aga miss Pointdekster ja Dsherald lasksid siin hobused sammuda, seepärast ei jäänd siia ühtki jälge. Kassius ei teadnud, mis pääle hakata. Korruga nägi ta ratsanikku ja tundis ta kohe. See oli Seb Stemp isiklikult oma suure armetuma mära seljas.

„Kas te noort miss Pointdeksteri ei näind, mister Kalhun?“ küsis kütt. — „Ei näind? See on ime! Nii osav ratsutaja ei mõistnud hobust kinni pidada. Noh, häda pole suur! Dsherald viskab hobuselle lasso kaela ja peab ta kinni. Mis te siin seisate ja ootate?“

„Sõitsin jälgi mööda neile järele, nüüd aga kadusid jäljed käest.“

„Jah, nagu näha, on nad siin peatand ega ole manaadale järele sõitnud. Kuhu nad siis jäid?“

Stemp kummardas maa poole ja hakkas tähelepanemisega jälgi otsima.

„Mis see siin on?“ hüüdis ta äkki.

„Midagi ei näe,“ vastas Kassius.

„Vaadake ometi, raua jälg on selgesti näha! See siin on suurem jälg, see väiksem. Siin nad on. Nad ei ole karja järele sõitnud, vaid siia poole. Sõidame sinna poole!“

„Sõidame.“

Kui otsijad pehmelle turbapinnale jõudsid, kus endised sõitjad omad hobused kiiresti lasksid minna, et kabaljaada eest põgeneda, siis olid kabiraua jäljed nii selgesti tunda, et Kassiuski neid nägi. Natuke maad edasi, säääl kohal, kus täkud taplesid, kadusid jäljed jälle.

Nõukogude Venemaa ime

Et õigeusklikku Vene rahvast kirikust võõrutada, näitab nõukogude valitsus pühademeeste jäänuseid neid kõrvuti säades enesetapjate ja kuritegijate luudega

„Arusaamata asi! Mis see peab tähendama?“ imestas Stemp. „Siin ei sõitnud nad enam kabaljaada taga, vaid selle ees. Pidage, siin jälgi ei ole! Jäljed on siin sügavad, aga mitte nende omad! Issand Jumal! Need on metstakkude jäljed! Kui need kirjulle märele järele hakkasid kihutama, siis on miss Pointdekster suures hädas. Sõidame!“

Stemp ei vastand enam Kassius'e küsimuste pääle. Hoolega otsis kütt jälgi, mis sugugi enam kerge polnud. Kui otsijad kuristikku kaldalle jõudsid, ohkas Stemp südame kergituseks ja ütles kaaslasele, et Dsherald ja miss Pointdekster õnnelikult hädast on pääsnud. Seda üteldes näitas kütt tapetud hobuse keha pääle kuristikku põhjas.

„Mis see tähendab?“ küsis Kassius.

„Mustangite püüdja tappis selle; teised löid kartma ja pöörasid tagasi. Meie omad hüppasid üle kuristikku ja pääsivad eluga. Kirju mustang on enne üle hüpanud. Kui osav ratsutaja on see tüdruk!“

„Stemp, kas te tõesti arvate, et mu onutütar ja mustangite püüdja sellest kuristikust üle on hüpanud?“

„Tingimata! Kuhu nad siis pidid jääma? Näete, säääl kaldal on nende hobuste jäljedki näha.“

„Tõsi!“

„Metstakud ei ole üle läind. Vist lasi mr. Dsherald sääält poolt kaldalt neile vastu. See hirmutas takud ja nad pöörasid tagasi.“

„Teisest kohast võisid nad üle minna ja jälle järele joosta?“

„See on asjata kartus, mr. Kalhun! Loomad oleks siis pidand kümme penikoormat ringi joosma, ja selle aja sees jõudsid miss Luise ja mr. Dsherald kindlasse kohta varjule.“

Kalhun käis Stempile kangesti pääle tagasi sõita, nagu oleks ta onutütar ikka veel suures hädaohus.

Seb Stemp ajas vastu. Ta tahtis enne tapetud taku seljast naha maha võtta ja seletas kaptenille, et ta saada selle eest tingimata viis dollarit. Kalhun pakkus kütile asjata loodetud summa, et see aga aega ei viidaks. Vanamees ei võtnud seda kuuldavakski. Et teist mitte asjata kinni pidada, juhatas kütt kaptenille tagasi sõiduks tee laagriini kätte, kus tema arvates miss Luise ju ammugi pidi olema. Kui kapten Kalhun tarviliised juhatused teada sai, pani ta nii kiiresti laagri poole kihutama, et isegi pikkamisi mõtleja Stemp arvama hakkas, et kadedusetunne ratsanikku kiirustas.

Stemp arvas õieti. Kuri kadedus asus juba siis kapteni südamesse, kui kõrbe eksind reisijad Dsherald'i esimest korda nägid. See kadedus kasvas iga päevaga suuremaks. Mustangi taltsutamine, neiuile kingitud tore hobune mustangide püüdjal ja tänu, millega kingitus vastu võeti, tegid kaptenille selgeks, et Moris Dsherald talle kardetavaks vastaseks võib saada. Isegi mustangide püüdja alam seisukord seltskonnas ei rahustand kadedat meest. Iga teine naisterahvas oleks niisuguse mehoga abielusle astumist mõtlemata asjaks pidand, aga miss Pointdeksteri niisugused arvamised ei eksita. Kalhun tundis neiu iseseisvat ja igast elarvamisest vaba karakteri küllalt hästi. Kibedusetunne täitis kapteni südant, kui ta üksi kurje mõtteid mõlgutades laant mööda laagri poole sõitis ja oma väsind hobust ikka kiiremale käigule kihutas. Kalhun jõudis juba suurest piramiiditaolisest paplist mööda, mis Stemp'i juhatusle järele üheks teetähiseks oli, kui ta korraga eemal kaks ratsanikku silmas. See ärritas Kassius't veel enam, sest ta tundis kohe, et ratsutajad olid ta onutütar ja mustangide püüdja. Nemaadki sõitsid laagri poole. Neil ei olnud aga kiiret taga. Nähtavasti olid sõitjad nii huvitavas jutuaJamises üks-

Ameerika ime

147 aastane indiaanlane „tulijooki“ rüüpamas

teisega, et nad Kalhuni lähenemist ei märgandki. Kaptenille tungis veri pähe, kui ta neid kahekesi nii ligistikku nägi. Kapten andis väsind hobuselle kannused, et ratsutajate paarile juurde sõita ja nende tète à tète'i (omavahelist olekut) segada; kohe mõtles teisiti. Nad ei näind kapteni ega kuulnud ta hobuse astumist, ehk see küll sõitjaist ainult paarsada jardi eemal oli ja Kassius onutütre hõbeselget häält kuulis. Ta tahtis kuulda, mis nad räägivad. Laane hobused mõistavast kuulmatalt astuda. Kassius lasi hobuse pehme rohu sees sammuda. Varsti oli kapten miss Pointdeksteri ja mr. Dsherald'i ligi. Kadedusest piinatud Kalhun lasi enese vastu sadulat ja hobust ja pani hoolega eelsõitjate iga sõna ja liigutust tähele. Luuraja olek oli väljakutsuv ja ta oli valmis iga minut vastaselle kallale kargama, kas pistnoaga või revolvriga.

Õnneks ei annud ükski sõna, mis luuraja kuulis, talle põhjust välja astuda. Morisi ja Luise hobused tundsid ligineva seltsimehe lõhna ja hirnatasid. See andis kapteni ära.

„Onupoeg Kassius! Kuidas te siia saite? Kus isa ja Henri on?“ hüüdis neiu.

„Kas te seda ei tea, Lu?“

„Lootsin, et te kõik meile vastu sõidate. Miks te hobune valges vahus on, nagu oleksite samuti kihutand, nagu me?“

„Kõik aeg sõitsin teile järele.“

„Kas tõesti? Seda ma ei teadnud! Täna teid, Kesh! See dshentilmän päästis mind suurest hädaohust. Kas teate, meid ajasid metstakud taga?“

„Tean.“

„Kas nägite, kui nad meile järele joosid?“

„Ei; nägin ainult nende jälgi.“

„Kas te seda kõike ainult jälgede järele arvasite?“

„Seb Stemp seletas mulle seda.“

„Kas temagi teie seltsis oli? Kui kaugelle te sõitsite?“

„Kunni kuristikuni.“

„Ja siis?“

„Ma tulin tagasi.“

Vastus rahustas Luisset.

„See rõõmustab mind, et meile järele jõudsite. Me sõitsime sammu, sest hobused on väga väsind.“

Kui Kassius Kalhun järele jõudis, ei lausund Moris sõnagi. Ta vaikis kõige tee kunni laagriini. Moris mängis jälle oma alandlikku osa mustangide püüdjana. Kalhun pidas teda hoolega silmas ja kees vihast, kui ta märkas,

et neiu oma pilgu Dsheraldi poole pööris. Laager ei olnud enam kaugel. Pikniku osalised olid näha. Õnneks ei võtnud asjade seisukord enam pahemat pööret.

XIX. Vesi ja viin

Võõrastemaja oli kõige ilusam ehitus linnakeses, mis Inge kindluse ümber asetses. Majal oli T tähe kuju. Maja esimeses osas oli söögisaal ja magadistoad; tagumises jaos oli restoraan ja suitsetamisruum. Võõrastemaja silti ilustas kindral Teilori pilt, kes siin ameeriklastele kõige populaarsem oli. Taverni (võõrastemaja) omanik oli sakslane Oberdorfer, kelle kohalikud Tehhase elanikud Olddofferiks¹⁾ ümber ristisid.

Taverni põrandalle oli valget liiva maha raputetud. Mõlemad ukсед olid lahti ja jahe tuuleõhk tõmbus läbi saali, mis iseäranis meeldiv on säääl maal, kus kuumus varjus mõnikord 90° (Fahrenheiti järele) tõuseb. Tehhases ei ole klubisid, seepärast käivad tavernides ka inimesed paremast seltskonnast. Uhke plantaator istus tihti siin ega pannud pahaks, kui ta ligidal lihtmeeski aset võttis.

Millalgi enim ei näind Olddofferi tavern suuremat ja hiilgavamat seltskonda omis ruumides, kui õhtul pärast piknikki ja mustangide jahti. Pääle daamide arvas iga väljasõidust osavõtja omaks kohuseks pooleks tunniks taverni minna. Garnisoni ohvitserid, ümbruskonna plantaatorid ja sportsmänid käisid üksteise järel eineruumis ja tellisid enestele armsamat jooki.

Ühes rühmas tavernis oli kolm meile tuttavat ohvitseri: kapten ja leitnandid Kenkok ja Krosmen. Nende juures oli ka garnisoni ülem major.

„Kuulge, Kenkok, mis te arvate, kuhu preili täna sõitis?“ küsis major.

„Tõesti, ei tea. Küsige parem ta onupojalt kapten Kalhunit.“

„Küsisin juba, aga temagi ei tea rohkem midagi, kui meie. Kapten jõudis neile meie laagri ligidal järele, kuna nende hobused väga aetud olid. Nähtavasti olid nad kaugelle sõitnud.“

„Kas panite tähele, kui kärsitu Kassius oli?“ küsis kapten.

„Jah, ta oli tusane.“

„See tuli kadedusest,“ ütles kapten Slomen.

„Kas ta tõesti mustangide püüdjat Moris Dsheraldi oma kaasvõistlejaks peab? See on lollus!“

„Kuidas nii, major?“

„Miss Pointdekster on parema seltskonna preili, kallid Slomen, ja Moris Dsherald...“

„Võib olla, on dshentlmängi. Ta kohta käivad siin niisugused jutud.“

„Hobusteparisniku kohta või?“ ütles Krosmen põlastusega.

„Te ei tunne miss Pointdeksteri. Ta on väga isemeelne. Temast võime kõike oodata,“ seletas Kenkok.

„Kuulge, Slomen!“ segas kapten vahele. „Teiegi olete kade, aga see oleks asjata. Ma saaksin aru, kui Kenkok ja Krosmen võistleksid, aga nüüd ühe mustangide püüdja kohta kadedust tunda on päris naljakas.“

„Ta on iirlane ja ma kahtlen...“

„Säält tuleb ta ise ja võib kõik teie kahtlused selgitada,“ ütles major.

Tõesti, taverni astus Dsherald, istus puhveti vastu vaba laua taha ja tellis eneselle viskit ja vett.

Mitmed ohvitserid, kes ta käest hobuseid olid ostnud, vahetasid temaga kummardusi. Noormehed tahtsid juba ta juurde minna, kui korraga uus tulija sisse astus. See oli Kassius Kalhun. Kõigiti oli märgata, et ta viinast erutatud oli. Tulija nägu oli kahvatu, silmad läikisid ja juuksesalgad olid mütsi alt väljas otsa ees. Kalhun palus kõiki juua. Kui taverni peremees kõigi klaasid oli täitnud, tõstis Kalhun klaasi ja hüüdis:

„Ameerika ameeriklastele! Kadugu kõik, kes meie õigusi enestele kisuivad, iseäranis iirlased!“

Rääkija vahtis väljakutsuvalt enese vastu seisvalle Dsheraldile otsa, kes ka klaasi käes hoidis. Põlastava käelligutusega lükkas ta Morist nõnda, et selle klaasist pool viskit ta rinna pääle loppus. Keegi ei kahelnud, et Kalhun seda meelega tegi. Kõik ootasid, et haavatud mees väljakutsujalle kallale kargab; kõigi imestus oli suur, kui midagi selle sarnast ei juhtund. Oli näha, et Dsherald alandlikult haavamist tahtis kannatada.

„Kui ta kutset vastu ei võta, siis me talle enam kätt ei anna“, ütles Kenkok.

„Ärge kartke! Dsherald näitab ainult, et ta rahuline on, aga võla Kalhuniga õiendab ta ausasti,“ ütles major.

Dsherald pani oma klaasi lauale ja pühkis siidist taskurätikuga rinnalt viina. Selle juures oli ta nähtavasti täiesti rahulik. Keegi aga ei julgend teda arguses süüdistada. Vaikides oodati asja lõppu.

„Ma olen iirlane,“ ütles Dsherald selgesti ja kindlasti. Koosolejad märkasid, et Moris Kalhuni väljakutse vastu võtab.

„Te olete iirlane?“ küsis Kalhun ja mõõtis pilkava pilguga Dsheraldi. — „Kas tõesti? Teie ülikonna järele otsustades pidasin teid mehhiiklaseks.“

„Minu ülikond ei puutu teisse, mister Kalhun! Et te minu ülikonda selle pääle loputud viinaga ei ilustand, siis luban eneselle teie ülikonnaga samuti teha.“

Mustangide püüdja viskas klaasi jäänd viina vastaselle näkku. Kapten ja ohvitserid ei jõudnud teda takistada. Kalhun kõhis ja aivastas. Nähtavasti ei hoidnud üleüldine arvamine Kalhuni poole. Juuresolijad kiitsid Dsheraldi teo õigeaks. Minutilise segaduse järele jäid tavernis kõik vait. Kõik tundsid, et tüül saab tõsine järeldus olema, mis vastaste kaksikvõitlusega lõpeb.

XX. Halb seisukord

Kalhun pühkis ootamata valamisest näo puhtaks ja tõmbas revolvi tupest. Mustangide püüdja valmistas ennastki. Mõned juuresolijad pugesis tavernist välja. Julgemad jäid vaatama, mis edasi sünnib. Vaikus oli nii suur, et nõela kukkumist oleks kuulnud. Vastased ei rutand. Kumbki tahtis kindlasti sihtida, et mitte mõõda lasta.

„Pea!“ hüüdis major, tõmbas mõõga ja lahutas sellega vastased. — „Mitte lasta!“

„Miks?“ küsis vihast punetav Kalhun. — „Niisugune häbemata haavamine alatuma inimese poolt peab...“

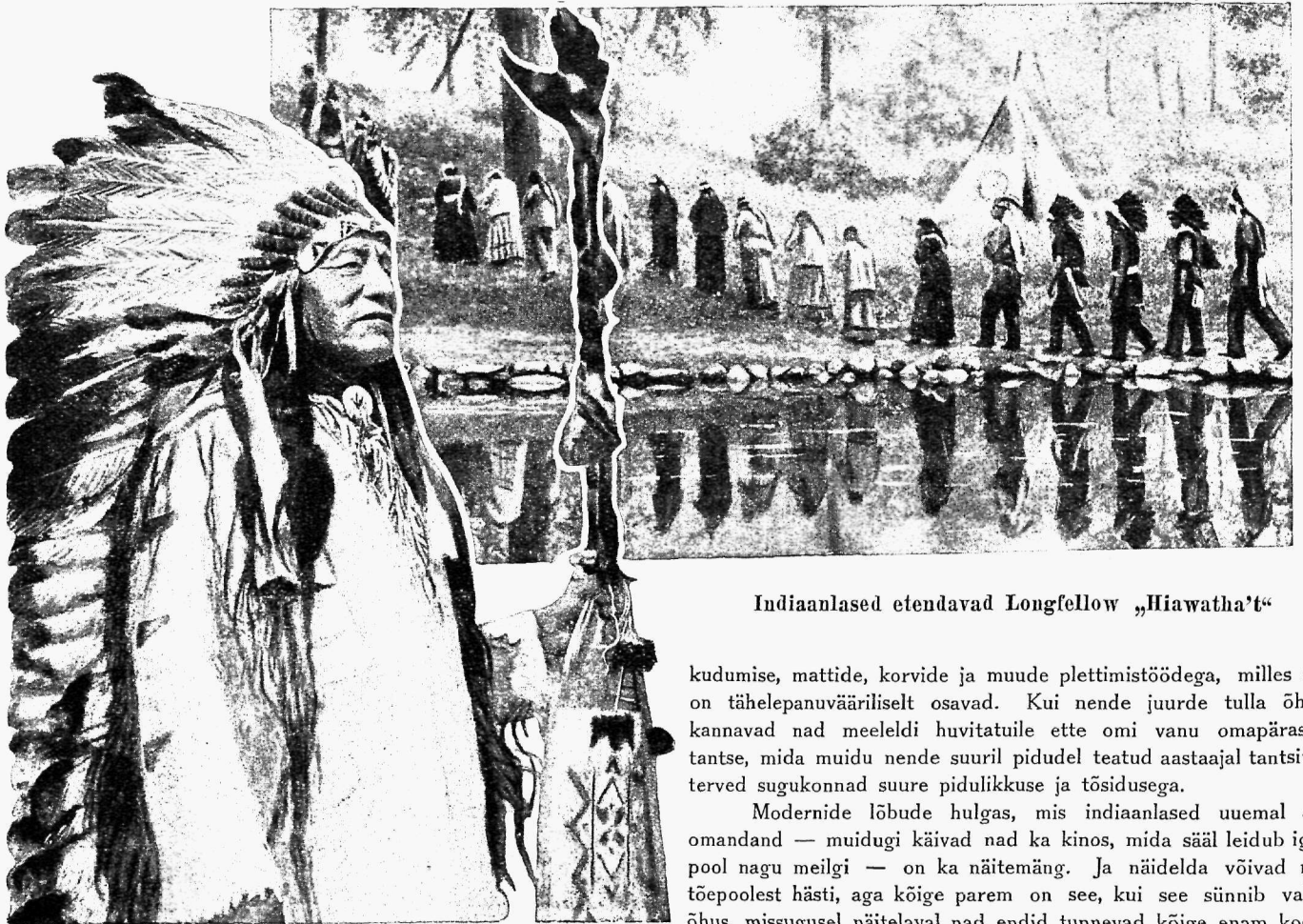
„Kapten Kalhun, te haavasite teda enne!“

„Ükskõik! Seda ma talle ei kingi! Hoidke kõrvale, major, palun teid! Teil ei ole õigust meie vahele segada!“

„Kuulge, Kenkok, Slomen, Krosmen, ta ütleb, et mul ei ole õigust vahele segada! Kuidas see teile meeldib? Kas teate ka, mister Kalhun, kus te praegu viibite? Te olete sõjaväe valitsuse all ja peate sõjasääduselle alluma! Mina olen kindluse komandant ja käsen teid revolviid tuppesses pist! Kui te mu käsku ei täida, siis lasen teid mõlemaid vathhoonesse kinni viia.“

1) Old Duffer tähendab ingliskeeles „vana kelm“.

Indiaani-romaanide kangelased tõelises elus

Tore vana tiitup täies sõjaehtes

Indiaanlased etendavad Longfellow „Hiawatha't“

kudumise, mattide, korvide ja muude plettimistöödega, milles nad on tähelepanuvääriliselt osavad. Kui nende juurde tulla õhtul, kannavad nad meeleldi huvitatuile ette omi vanu omapäraseid tantsu, mida muidu nende suuril pidudel teatud aastaajal tantsivad terved sugukonnad suure pidulikkuse ja tõsidusega.

Modernide lõbude hulgas, mis indiaanlased uue ajal omandand — muidugi käivad nad ka kinos, mida sääl leidub igalpool nagu meilgi — on ka näitemäng. Ja näidelda võivad nad tööpoolest hästi, aga kõige parem on see, kui see sünnib vabas õhus, missugusel näitelaval nad endid tunnevad kõige enam kodus ja kus nad ja nende toredad ülikonnad endid kõige paremini suudavad maksma panna.

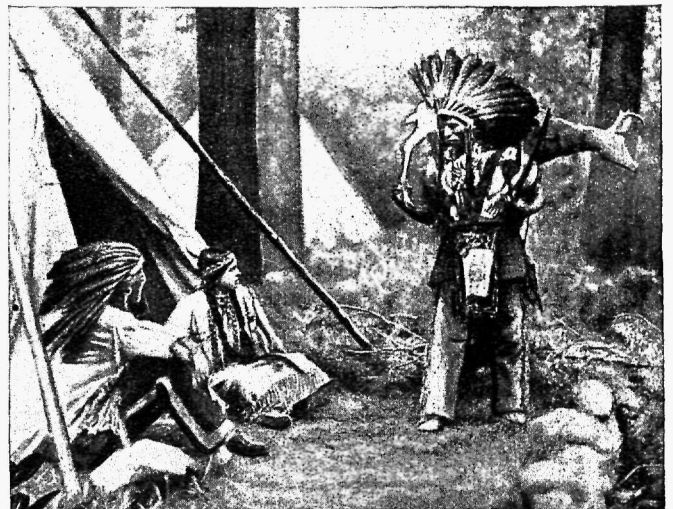
Mitte kaua aja eest oli palju õnne ühel 75-est irokes - indiaanlasest koosseisval trupil — nimi on küll vist tuttav indiaanlasteraamatuist — dramatiseeritud Longfellowi „Hiawatha“ ettekandega. Näitelavaks oli suurepärane metsmaastik Riveri oru ääres, mille

Võib vist vaevalt reisida Ameerikasse, ilma et mälestused noorusaja indiaanlasteraamatuist ei ärkaks — kui need üldse kunagi on võind ununeda.

Ja iseäranis saavad need elavaks, kui olla mitte ainult idapoolseis osariikides, vaid reisida teisele poole Kaliforniasse ja läänepoolseis osariikidesse, kusjuures tuleb sõita preridest ja mägedest läbi, kus alles 50 aastat tagasi indiaanlased elasid oma vaba ja sõjakat elu ja alles nii hilja — 80-ndate aastate keskel — lõppesid n. n. „indiaanlastemässud“. Nii palju kui neid tõstnud ameeriklased ise.

Teel Chicagoni ei saa reisija mälestus ja fantaasia kõigeiks selleks mingit toitu, aga umbes ööpäevasõit San Francisco-ekspressiga läänepoole algab see. Muidugi on maa suurelt jaolt nii kultiveeritud, et peab imestama kui hästi korraldatud on kõik nüüd, aga mida enam jõuad mägedesse ja tühimaadesse, seda enam läheneb maa väljanägemine nooruspõlve kuldse indiaanlasaja ettekujutustele, ja kui süda ei ole juba liig vana, võib näha tihti kohti, mis kohased laagritele, peidukohtadeks, lahingutele, vangistamistele ja — võitudele.

Varsti saab näha ka päris indiaanlasi, ja kuigi nad nüüd, nagu teada, on „tsiviliseeritud“, on nad alal hoidnud siiski üldiselt mitmel pool oma endise eluviisi, elavad jahimeestena omis algelisis majades ja käivad omis rahvuslikkudes ülikondades. Väga mitmel pool elatavad endid mehed jahi ja kalastusega ja naised vaipade

Nagu vanal häääl ajal — koju päevase saagiga

läheduses indiaanlasil oli laager, ja öeldakse iseäranis sügav mõju olnud vaatusel, kus pikk matuserong „Hiawatha“ laibaga eesotsas tasa liikund väikesest järvest mööda üles künkale, kuhu see pidi jääma igavesele puhkusele, hinge rännates toredal jahimaal, nagu indiaanlased vähemalt varemalt uskusid.

Häid ja ilusaid kui ka iseloomulisi kombeid, mis indiaanlasil on säilund, katsub valitsus mitte hävitada, vaid, just selle vastu, alal hoida järeltulevale maailmale. Muu seas töötatakse ühes gramofoni tehases selle kallal, et säilitada vanu laule ja lugusid, mis veel elavad vanade indiaanlaste seas. Iseäranis tore vana, täies sõjavarustuses oleva indiaanlaspääliku pilt, kes laulab fonograafi kuulsas Smithsoniani instituudis Washingtonis, on väga tuntud igalpool Ühendatud Riikides.

Mitte just harva tulevad indiaanlased omis rahvusriideis ja sõjavarustuses suurlinnadesse, et endid siin lasta imestella. Mitte kaua aja eest tuli väike salkkond „Mustajalgsete“ soost, kes elavad

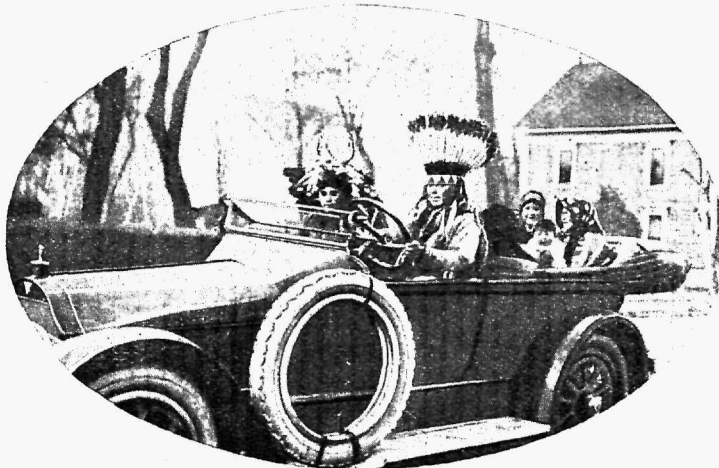

„Punane kaksikraudpüss“, kes oli esimene indiaanlane aeroplaanil

Glazier'i rahvuspargi indiaanlaste alal, New-Yorki ja selle vaimustus oli suur, kui indiaanlased hakkasid välja tulema tuntud pilvkõrge Mc Alpini võorastemaja katusele. Indiaanlasile pakuti elamiseks tore ruum, kuid nad ei võtnud seda vastu, vaid arvasid hääks eelistada seks katust seletades, et nad tarvitavad värsket õhku ja et nad ei või välja kannatada surutud õhku võorastemaja sees.

Kaunis ammu tarvitavad indiaanlased teiste ameeriklaste eeskujul automobiile.

Üks esimesist, kes vahetas ponihobuse „tulivankri“ vastu — nagu indiaanlased ikka veel kutsuvad autot — oli Imwotanic, kes elab Umatilla indiaanlasalal ja on korraga vaimulik ja sportlane. Ta ostis neljaistmelise 40-ne hobusejõulise auto, mida õppis varsti juhtima ja sõitis — see oli 1914 — üleilmlisele näitusele San Franciscos, kaasa viies oma perekonna ja sõites maha ligi 2000 kilomeetrit. Kalifornias pidas ta m. s. ettekande

Esimene indiaanlane tulivankril

Salk indiaanlasi, kes Mc Alpini hotelli katuselt New-York'is ilutseb oma isade maa üle

indiaanlaselust. Ta oli tol ajal 42 aastat vana ja juhtis oma autot täies sõjavarustuses. Tema spordimehe karjäärist mainitagu, et ta kord maadles kuulsat Franch Gotch'iga, kusjuures võit jäi otsustamata.

Et indiaanlased suudavad kaasas käia uue ajaga, võib näha sellest, et nad m. s. hakkavad ka lendama. Esimene, kes neist aeroplaanil õhku tõusis, oli „Mustajalgsete“ päälük „Punane kaksikraudpüss“ Glazier'i rahvuspargis Montanas.

12 indiaanlast sellest sugukonnast reisisid idapoolseisse osariikidesse ja üks neist pidi saama võimaluse lennata kaasa lendur Ralp Brown'iga, mispärast indiaanlaste keskel tekkis tüli see-üle, kellele neist see au pidi osaks saama. Igaüks neist seletas omi teeneid ja viimati võitis päälük, avaldades järgmise uhke deklaratsiooni:

„Olen teenind 12 a. indiaanlaspolitseis oma kodukohas ja olen alati täitnud oma ülemuse käskusid. Mu isa oli mu sugukonna juhatajaks ja tema kinkis Glazier'i rahvuspargi (üks esim. Ameerikas) suurele isale Washingtonis. Ta oli vahvas mees ega kartnud surma. Ka mina ei karda surma. Ja kui minuga nüüd peaks see juhtuma, siis olen kindel, et mu valged vennad mu koristavad ja lasevad põletada ja maha matta mu

isa kõrvale selle suure mäe varju, kus mu kodu on.“

Silma pilgutamata võttis „Punane kaksikraudpüss“ istet aeroplaanis ja sai soovitud ristimise õhus.

Kallis liha

Tapatallis

Max Liebert

Linnade tapatailide ehitajad on vist lihatarvitajate õrnad närvid oma kaitse alla võtnud ja selleks piirand lahitali paksu „hiinamüüri“ga. Eksib juhtumisi mõni linnasaks lammaste, sigade ja pullide raiooni, siis õnnestub tal — kui ta aga varakumalt süngist välja tuleb — tutvuneda laiaõlalise, raskel sammul läheneva lihunikmeistriga ja lojuse-kommissariga.

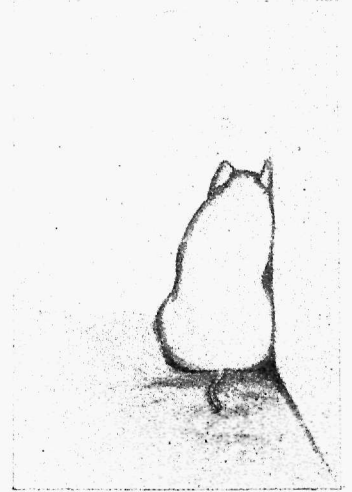
Linnasaks ei pane esmalt selles askeldamises ja segamises paksu valget kilimeest täheleegi, sest ta sarnaneb esimesel pilgul kõigiti teistega, kõik nad kannavad pea ühesuguseid klantsivaid riideid, kõigil neil on võidund nokkmütsid poolviltu kuklas, kõik nad vehivad konksuta jalutuskepitaoliste teivastega karskes hommikuõhus. Ainult sarnanev tegutsemine, sarnanev olukord ja ühesugused mõtted on sünnitand sarnaneva välimuse. Nad tegutsevad siinses igapäevases eluvõitluses juba aastaid, ulatades tagasi varajasse noorusesse. Linnasaks jätkab oma vaatlemiskäiku selles temale võõras rahvamassis, ta peatub ühe vaksali- või turukõrtsi taolise asutuse juures. See on „tapatalli-restoraan“, tähtsam kogumispaik sinsele ringkonnale, kuhu koguvad kommissioneerid, kaubitsejad, talumehed, müüjad, kes istuvad laudade taga, kus tehakse kaubalepinguid, loetakse paberraha pakke, mida käsipaunades kaasas kantakse, loetakse hoolikalt ega lasta end segada ümbritsevast kärast naaberlaudadelt. Mõned, kes hää kaubaga kokku saand, teevad kohe siinsamas liigud ja tellivad õlut. Kauplevad läbisegi kuus, kaheksa kaubasõpra, püüavad üksteisele „auku pähe“ rääkida ja patsutavad ajuti sõpruse kinnitamiseks oma laja käega üksteisele õla pääle. Ja mõni tund hiljem pole enam müüdatavat-ostetavat elavate ringis.

Sularaha aina liigub. Kui „lihabörsel“ sarnane askeldamine jõuab lõpukorrale, minnakse talli. See

on ilmatusuur vägeva klaaskatusega ehitus, kust kõrvulukustav kisa välja kostab. Suurtel lattaiaga piiratud platsidel segalevad rahutumalt lambad ja vasikad või seisavad määgides ja ammudes kohapääl. Ülesostjad kõnnivad takseeriva pilguga vaadeldes. Igamees kaupleb, tingib, „määgib“ — nagu siin öeldakse — s. o. püüab mahategemisega hinda alla suruda. Kaubahinnaga kokkuleppides võetakse taskust raamat, märgitakse midagi sinna sisse, lüüakse käed kokku ja kaup on kindel. Vahepääl asetatakse „kraam“ kaalule, tapamajaametnik mõõdab raskuse, loomaarst vaatleb terviselise külje. Siis viiakse loom tapahoonesse. Sää! on alaline jooksmine, rehkendamine, kisa, ammumine. Kõige selle kõra keskel istuvad ühe kasti veerel kaks vanameest. Nende ees hõõgub hele punakas-kollane traatvõrega kaitstud pajataoline söekolle. Nad on kui kaks kometitegijat pikkade pihtidega, mille harude otsas on väike tikutoositaoline raudtükk. See on numbripõletaja. Iga lojusele, kui see on kaalutud ja tapmiskõlbuliseks tunnistatud, põletatakse kontrolli pidamiseks teatud number.

Edasine huvikõnnak ühte naaberruumi on uudishimulikule linnalasele mitmeti õudusega seotud: ta satub pullide ja lehmade osakonda. — So! Nüüd läheb lahti: kuus, seitse ehkund pulli aetakse kepihoopidega läbi kitsa käigu kaalule. Siin-sää! hiilib vanu naisi ja mehi. Need lähenevad vargsi lehmadele, võtavad suurräti või kuuehõlma alt kannud, kruusid, ja — põgenemisvalmis olles — püüavad lüpsida mõned tilgad piima. Loomaajajad ja kaubitsejad silmavad seda küll, aga nad ei tunne kadedust tühise saagi pärast.

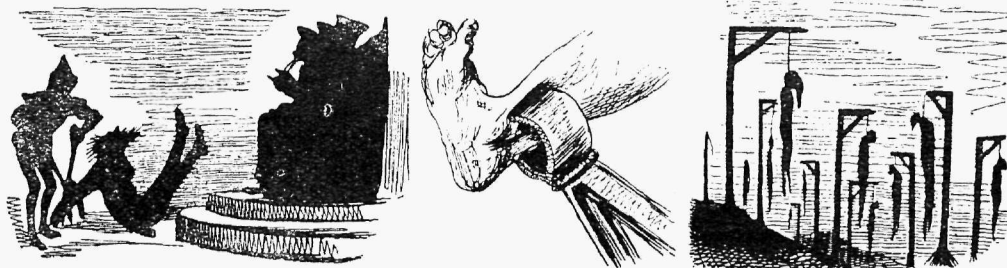
Kui sarnases moodsas lahitalis edasi sammuda, satutakse viimsesse osakonda. Siin on juba kõik rahulise ja vaiksem. Kes verega piisandatud valgekuumeest tagatoast näeb välja tulevat, sellele on küllalt juba ühest pilgustki, et aimata ta elukutset. Iga siiasattuja lahtisest uksest mööda sammudes ei saa olla heitmatasit uudishimulikku pilku surma kambris. Tosina või rohkemgi kaupa nüüdsamatapetud loomi lasub virnas. Säälsamas ootavad nende elusad sõbrad sama saatust. Nad on nüüd eriliselt vagusad ja tasased. Noored tugevad mehed, suurte käte, võimsate käsi-vartega — vestiväel, särjivarrused üles aetud — töötavad neis õudsetes kambrites. Kui harjumatu loomade tapmist päältki ei suuda vaadata, on need, oma koledale tööle vaatamata, lõbusad ja naljatavadki. On ju arusaadav: kauemat aega sarnases elukutses tegutsedes, hävineb viimnegi tül-gastustunne ja kaastundmus. Seepärast pole sugugi imetada, kui mõnest sarnasest tagatoast kostab lõbusat laulu või vilet.

Viimane Max Liebert

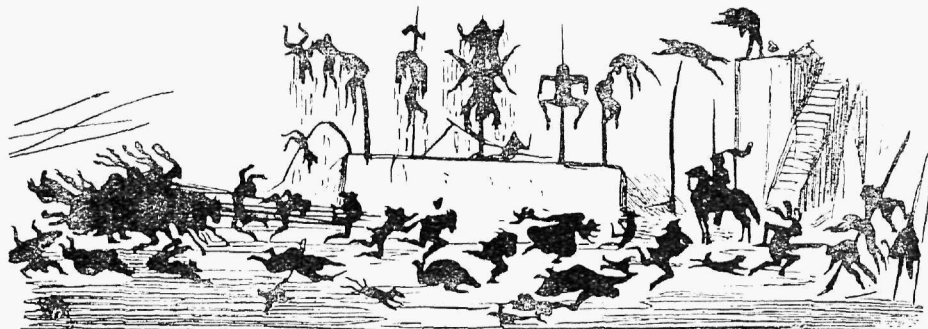
Gustave Doré: Püha Venemaa

6. järg

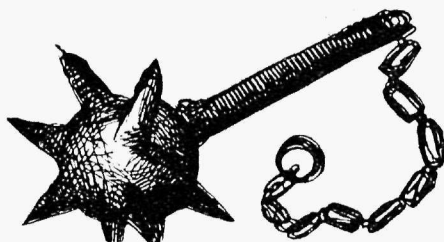

Uuema õpetuse järele võib hingi puhastustule asemel juba maa pääl piinamisega puhastada. Ivan ei viivita seda järele proovimast.

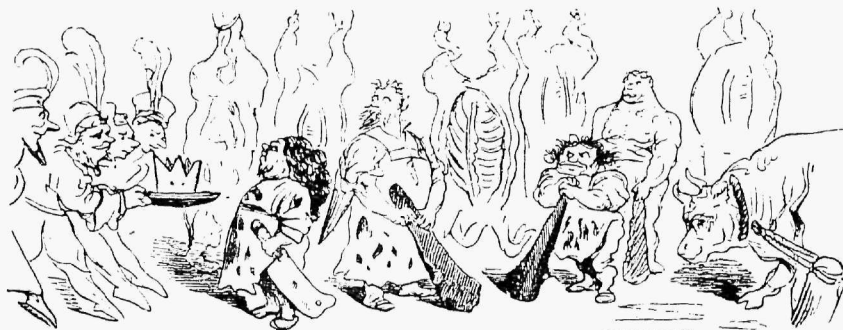
Olles kindlas teadmises, et piinamisvõtteid küllalt tavaliselt ei toimetata ja et inimelu ilma selletagi pole muud kui taeva ja maa vahel kõikumine, sellepärast meeldib Ivanile oma uut õpetust näitlikumalt ellu viia.

Ehk küll paljud kokkuvad märgates mõningaid vastikusi, ei saa nad midagi parata, sest Ivani püüdmist nende hingi päästa peavad nad vaikse jälestusega hääks võtma.

Veel raugana on Ivan, värske ja jõuline kui ei keegi teine, sama tugev kui see riistapuu. Tema väljapaistev geniaalsus kõikidel aladel äratab kadestust elukutselistes teadlastes. Mure ja kurbuse pärast heidab Ivan hinge välja.

Suured mehed otsivad noore Ivani ta õpiplatsil üles ja pakuvad talle krooni.

Et omi lauasõpru lõbustada, korraldab noor Ivan sedamaid väikese õhtusöögi muusikaga, milliseid mujal peetavat, kus teenijad piinamisvõtetega esinevad.

Et oma alamatele nende veresugulust tõendada, armastab Ivan suuri veres supelusi korraldada.

Meie lugejatele

A. Hasselblatt'i artikkel „Sensatsiooniline rahavõltsimine“ järg ja lõpp ilmub käesolevas nrs. Eelmisest numbrist jäi tähendatud artikkel välja põhjustel, millest juba oma lugejatele säalsamas teatasime.

Kokku leppides kirjanik O. Luts'uga hakkab meie ajakirjas „Tootsi lugude“ seeria ilmuma nimega „Äripäev“. Juba eelmises „Odamehes“ oli lugupeetud kirjanikult jutustus „Pidu“, kus tuntud Paunvere mehed tegelastena esinesid. Võime oma lugejatele, kes küll kindlasti kõik on ootnud Joosep Tootsi, Georg Aadniel Kiire j. t. elukäigust kuulda, seda rõõmuga teatada. — „Äripäeva“ illustreerib kunstnik O. Krusten, kelle sulest ühtlasi pilte „Kevade“ ja „Suve“ sündmustest toome.

Oleme viimastel kuudel oma ajakirjale ligi 250 uut müügikohta juurde soetades teda üle kodumaa kättesaadavaks teind. Et ajakirja ulatamist kõikidesse maakohadesse võimaldada, palume siiski oma lugejailt näpunäiteid, kuhu võiks veel „Odameest“ müügile saata.

Ülesanded

Silbi - ülesanne

Silpidest: kut — kas — a — si — gon — ä — e — ta — se — mer — pus — lan — del — rei — ke — ri — ne — si — ta — la — ja — vin — ja — si kokku säada 8 sõna, mille esimesed ja kolmandamad tähed ülevalt alla loetuna moodustavad Henrik Visnapuu ühe tuntud hüüdsõna tema luuletuskogust „Talihari“. Otsitavad sõnad tähendavad: 1. Põllutööriist; 2. Sõidab, kui raha pole, siis käib jala; 3. Sõiduriist; 4. Väike, kuid tige; 5. Tige mongollane; 6. Vabrik ja sadam Eestis; 7. Laadakangelane; 9. Pea-aegu koer.

Hobuhüppe - ülesanne

män	gen	gist	gu	ki	ta	na	foo
me	ta	gi	saa	ga	ni	vii	led
poo	et	a	mür	na	mõr	liks	gu
va	lo	pikk	he	ka	i	kuu	u
pikk	le	seks	diid	lest	ma	neid	ni
liks	ar	mat	gai	tas	ma	lil	o
da	lit	är	ei	au	mil	mes	tan
gu	hoo	gust	viit	test	vi	len	le

Missugune värss J. Semperi luuletuskogust „Jäljed liival“ on eelolevatel 64-e ruudule hobuhüppe käigus peidetud?

Kirjavastused

K. J. Ei sobi meile.
 H. T. Käes. Saame osalt tarvitada. Täname.
 L. P—s. Esimest lubada ei või meie mitte. Küll aga teist.
 J. E. „B.“ ilmub ruumipuudusel kahjuks järgmises nrs. Viimase saadetise avaldamiseks kogume illustratsioone.
 Oda. P—s. Poolehoid on ju väga kena asi, mis, nagu õieti arvate, ainult rõõmustada võib. Tühised norimised teatud poolt, pole aga seda väärt, et neid tähele panna. Päälegi nüüd, sest surnutest ei kõnelda halba.

Toimetusele saadetud kirjandus

A. Kitzberg: Neetud talu. Komöödia neljas vaatuses. 80 lhk. Hind 100.— „Noor-Eesti“ kirjastus.
 K. E. Sööt: Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused lastele. 1916—1923. R. Kivit'i joonistused. 88 lhk. H. 130.— Tall. E. Kirj. Üh. kirjastus.
 J. Kuulberg: Laste sõber. Aabits ja lugemik. Mitmevärviliste kivitrüki piltidega. 132 lhk. Hind 120.— „Odamehe“ kirjastus.
 Vallanõukogude valimise seadus. Vabariigi valitsuse poolt 4. apr. 1921. a. Ajut. Val. korra § 12-a põhjal vastu võetud. 16 lhk. „Odamehe“ kirjastus.
 E. Ajaloo Arhiiv III. Revisjoni tulekul. Toim. A. Kruusberg. H. 75.— „Odamehe“ kirj.
 Jack London: Kahe näoga mees. „Odamehe“ rahvaraamat. H. 20.—
 A. Tammann: Kriis. Komöödia. H. 100.— „Noor-Eesti“ kirjastus.
 M. Lepp: Mälestund I. 1905. a. romantika. H. 100.— „Noor-Eesti“ kirj.
 O. Rootsmann: Kaks algust. Luuletuskogu. 87 lhk. Hind? „Noor-Eesti“ kirjastus.
 A. Tshehov: Kingsepp ja paharet. Tõlkind J. Kärner, ilustand N. Mey. Noor-Eesti lasteraamat. 32 lhk. H. ?
 A. Tshehov: Kashtanka. Tõlkind J. Kärner, ilustand R. Kivit. Noor-Eesti lasteraamat. 40 lhk. Hind ?

Peegli ja aknaklaasi kauplus

P. Loderaud & M. Veiman

Tartus, Uueturu tän. 15. Telefon 501

Võetakse tellimisi igasuguse klaasi lihvimise, sildi maalimise ja vanade peeglite uuesti hõbetamise päale vastu

Georg Graf'i

laialt tuntud Raamatupidamise
kursused — kirjateel

Põhjalik prakt. õpet. liht-, itaalia-
ja ameerika süst. raamatupid., kaub.
rehkend. ning kaub. kirjavahetuses.

Õpeviis on kolmeaastase
kogemuse järele näidanud,
et ta kõigile arusaadav on
ja raamatupidamise oskuse
annab,

mis tunnistavad sajad tänukirjad
ja rahulolemise avaldused õpilaste
kogude kui ka üksikute õpilaste
poolt.

Õppekava tingimised saadetakse
15 mk. postmargi vastu esimesel
nõudmisel välja

Kursuste adress:

G. Graf, Tartus, postk. Nr. 56
Suusõnalised 3 kuu kursused Poe tän. 9, k. 8

Kultuura — Adamsoni

Raamatu- ja kirjutusmaterjali kauplus

Valgas, Moskva tän., omas majas

soovitab kõiki tarvisminevaid kooliraama-
tuid, koolitarbeasju ja vallavalitsustele
kantseleitarbeid.

Kaupmeestele ja jällemüüjatele 0/0 0/0.

Olen saand Inglismaalt kõiki sügise- ja talve-
hooajaks tarvisminevaid meesterahva palitu-,
ülrikonna-, fraki- ja smokingi-riideid.

Pääle selle suur valik palitu-, kasuka-, krae-
ja muid nahku.

Meesterahva rätsepaäri

M. Andreesen

Tallinn, Rataskaevu tän. 14—4, tel. 17-54.

Soovitame suures valikus:

hästi mõõdukate hindadega suurel ja
väikesel arvul

Koetud villaseid jakke,
spiidrid, spordi- ja laste - kostüüme,
sooja triikpesu,

kindaid,

sukke ja sokke, kaelasidemeid, trakse,
pesu ja triiksärke, võimlemise trikoo-
sid. Pitse, pesatse.

Villast lõnga rohketes värvides.
Käsitööniite D. M. C. ja kõiksugu moe-
ja pudukaupa.

Meester., naister. ja laste kalosse.
Igasug. auruga riiete voltimine.

Uennad Lepp

Tartus, Kaubahoois nr. 2.
Telefon 4-81

Äri märk

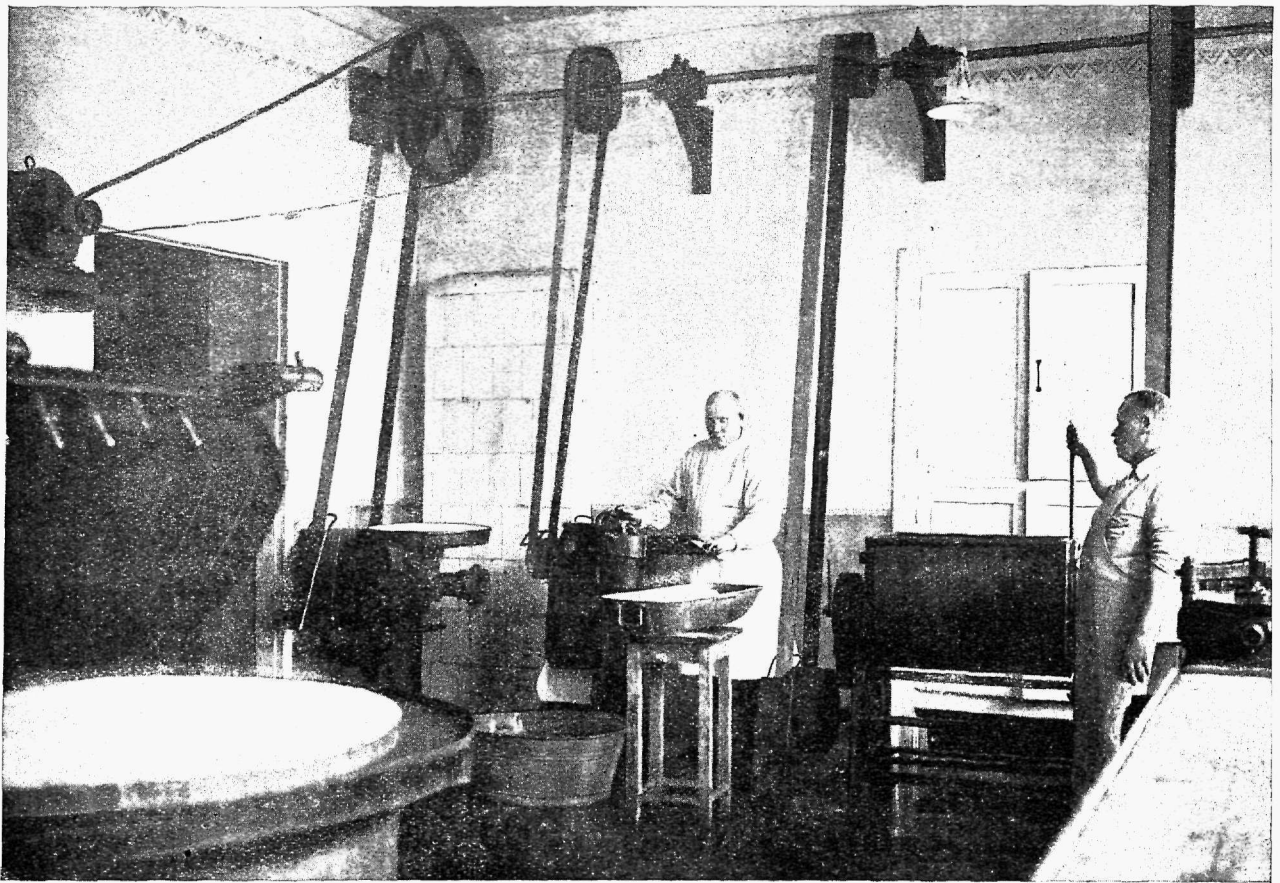
Kaubamaja R. Reichmann, Tallinn

Moodiäri, Pikk tän. 25, kõnetraat 16—17

Minu äri pääülesandeks on ostjale kõige uuemat ja kõige paremat pakkuda.

Ostja, kes kauba hädusest lugu peab, leiab et minu hinnad odavad ja
ostmine minu juures tulus on.

O/Ü „Konserv’i“ vorstitehas

Tartus, Tähtvere tänav nr. 4

Kauplused: Riia tänav nr. 1
Tähtvere tänav nr. 4

Tallinna ladu — S.-Brookusmägi nr. 2

Raamatukogudele

soovitab „Odamees“ paremat kirjandust:

Algupärane ilukirjandus

- H. Adamson: **Mulgimaa**. Kirjanduslikkude ajakirjade läbi tuntud luuletaja ainus luuletuskogu. Hind 30. — ja 15. —
- A. Alle: **Carmina barbata** (Habemikud laulud). Luuletuskogu. Hind 75. —
- A. Alle: **Üksinduse saartele**. Luuletuskogu. Hind 100. —
- A. Gailit: **Klounid ja faunid**. Fõljetooneide kogu. Sisaldab rohkesti pilte, karikatuure ja kirjanikkude käekirjanäiteid. Ainus sarnane raamat eesti kirjanduses. H. 180. — ja 120. —
- A. Kallas: **Kui pisarad kõnelevad**. Religioos-filosoofiline teos. Parem raamat sellelaadilises eesti kirjanduses. H. 100. —
- A. Kivikas (M. Karus): **Sookaelad**. Külajutud. Noorema põlvõe anderikkama kirjaniku esimene ja rohkesti kiitvat arvustust teenind teos. H. 40. —
- A. Kivikas: **Jüripäev**. Romaan külaelust, meie lähemast minevikust. Autori suurem teos. H. 250. —
- A. Kivikas: **Ristimine tulega**. Romaan meie vabadussõjast. H. 200. —
- A. Kivikas: **Verimust**. Novellid meie vabadussõjast. H. 150. — ja 100. —
- A. Kivikas: **Verine väits**. Novell. H. 50. —
- O. Luts: **Harald tegutseb**. H. 65. —
- M. Metsanurt: **Epp**. Novell. H. 40. —
- G. Rappo: **Uks lahti!** Komöödia. H. 40. —
- K. Rumor (Ast): **Tuled sügisõõs**. Novellikogu. H. 75. —
- J. Semper: **Jäljed liival**. H. 50. —
- J. Semper: **Pierrot**. H. 50. — ja 40. — „Jäljed liival“ ja „Pierrot“ on autori paremad luuletuskogud.
- A. Tassa: **Nõiasõrmus**. Fantastiliste novellide kogu. H. 75. —
- F. Tuglas: **Maailma lõpus**. Novell. H. 100. — Arvustajailt Tuglase paremaks teoseks nimetatud.
- F. Tuglas: **Jumala saar**. Novell. H. 75. —
- M. Under: **Eelõitseng**. Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Amores**. Armastuslaulud. H. 50. —
- H. Visnapuu: **Jumalaga, Ene!** Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Taliharj**. Luuletuskogu. H. 100. —

Tõlkeilukirjandus

- C. Doyle: **Prof. Baumgarten**. Naljajutt. H. 15. —
- N. Jeoreinov: **Lõbus surm**. Näidend. H. 100. — ja 75. —
- A. Lichtenberger: **Mu väike Trott**. Romaan. H. 75. —
- J. London: **Juhtumised inimesesõjate saarel I—III**. Romaan. H kokku 75. —
- J. London: **Kahe näoga mees**. Novell. H. 20. —
- M. Read: **Valge kinnas**. Romaan. H. 75. —
- J. H. Rosny: **Kolesuur koobasmaa**. Fantastiline novell. H. 35. —
- O. Wilde: **Känteroviili tont**. Õudusejutt. H. 30. —
- O. Wilde: **Salome**. Draama. H. 60. —

Loodusteadus

- H. Bekker ja A. Audova: **Andmed Pühajärve uurimisest**. Suur teos rohkete ilustustega, tabelitega ja mitmevärvil. kaartidega. Ainus sellelaadiline teos eesti kirjanduses. H. 160. —
- H. Bekker: **Paeseina profiil Martsal**. H. 15. —
- A. Audova: **Järve taimed**. Piltidega. H. 30. —
- M. Univer: **Bioloogia**. H. 75. —

Lastekirjandus

- J. Kuulberg: **Laste sõber**. Mitmevärviliste kivoitruki piltidega. H. 120. —
- A. Kivikas: **Nõuandja**. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- A. Kivikas: **Lumimemm**. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- K. A. Hindrey: **Loomade mäss**. H. 75. —
- Kullaketrajad**. Muinasjutt piltidega. H. 75. —
- Kuida seitse rätseppa Türgi sõtta läks**. Muinasjutt piltidega. H. 15. —
- Põhjakaru**. H. 10. —
- Sõnakuulmata Zeppelin**. H. 12.

Kirjandus. Kunst. Keel

- F. Tuglas: **A. H. Tammsaare**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Arthur Valdes**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Henrik Jbsen**. Essee. H. 50. — ja 30. —
- F. Tuglas: **William Shakespeare**. H. 75. — ja 60. —
- F. Tuglas: **Eesti uuem ilukirjandus**. H. 75. — ja 60. —
- R. Grivving ja P. Ilves: **Kirikumuusika**. H. 100. —
- J. Aavik: **Muusikalised kirjad**. H. 75. —
- P. Grünfeldt: **Mälestused Juhan Liivist**. H. 40. — ja 30. —
- N. Kulbin: **Kubism**. H. 30. —
- E. Neumann: **Esteetika**. H. 160. —
- J. Semper: **Näokatted**. Artiklite kogu kirjanduse ja kunsti üle. H. 150. — ja 125. —
- O. Looerts: **Eesti keele grammatika**. Eesti õigekeelsuse käsiraamat. H. 250. —
- A. Kivikas: **Maha lüüriline shokolaad**. H. 20. —
- „Veljesto“: **Mõtteid valmivast intelligentsist**. Kogu-teos. H. 250. —

Eesti ajalugu

- H. Kruus: **Saksa okkupatsioon Eestis**. H. 150. —
- H. Kruus: **Jaani Tõnisson**. H. 90. —
- A. Vaga: **Viru väerind vabadussõjas**. H. 160. —
- R. Kangroopool: **Balti saksluse viimased vägimehed**. H. 65. —
- A. Kruusberg: **A. Grenzsteini võitlus Jaani Tõnissoniga**. H. 75. —
- A. Kruusberg: **Venestamise tulekul**. H. 60. —
- A. Kruusberg: **Revisjoni tulekul**. H. 75. —
- R. Roht: **Julius Kuperjanovi elulugu**. H. 20. —

Koguteosed

- Siuru II**. Album. H. 150. —
- Siuru III**. Album. H. 150. —
- Looming**. Album. H. 100. —
- Mõtteid valmivast intelligentsist**. Koguteos meie rahvuskultuuriliste küsimuste üle. H. 250. —
- Ilo I—XII**. H. 735. —
- Odamees**. Toim. F. Tuglas. H. 50. —
- Odamees**. Toim. A. Alle. H. 50. —
- Odamees**. Nr. Nr. 1—10 à 40. —

Mitmesugust

- Kirjanikkude palgaküsimus**. H. 20. —
- Koolimajade põhikavandid**. H. 100. —
- Taimevärvide õpetus**. H. 30. —

G. F. BELJAGIN'I

TEE

HIINAST IMPORTEERITUD,
KÕRGES HÄÄDUSES,
AROOMILINE

Etikett Kaub.- ja Tööstusministeeriumi
poolt kinnitatud

KAUBANDUSKONTOR

G. F. BELJAGIN, TALLINNAS

VANA - TURG NR. 1, KÕNETRAAT 4-81